

Factors Promoting and Inhibiting the Development of Rural Small-Scale Home Businesses (Case Study: Silkworm Rearing in Bojnourd County)

Sheida Aliakbari ¹ | Maryam Ghasemi ²

1. Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: sheida.aliakbari68@gmail.com
2. Corresponding author, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: magh30@um.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 29 June 2024
Received in revised form 15 November 2024
Accepted 05 December 2024
Published online 22 September 2025

Keywords:

Bojnourd County,
Inhibiting Factors,
Driving Factors,
Rural Microbusinesses,
Sericulture.

ABSTRACT

Objective: Small-scale home-based businesses play a significant role in diversifying economic activities and reducing rural unemployment. In Bojnourd County, a portion of rural households generate income through sericulture. However, the number of sericulturists has declined from 570 to 294 over the past decade. This study aims to identify the driving and inhibiting factors influencing the development of sericulture-based microbusinesses in rural areas of Bojnourd.

Methods: A descriptive-analytical, applied-developmental approach was used. Data were collected through documentary research and a researcher-made questionnaire. Using Cochran's formula, a sample size of 160 sericulturists across 9 villages in Bojnourd was selected. The study assessed 43 indicators under 10 inhibiting components, and 23 indicators under 6 driving components.

Results: The most significant driving factor was "low startup cost" (mean: 4.14), while the main inhibiting factor was "poor-quality silkworm eggs" (mean: 4.48).

Conclusions: Policies such as guaranteed purchase and pricing, alongside distribution of high-quality, locally adapted silkworm eggs by the Agricultural Jihad Organization, could help mitigate the inhibitors and boost driving forces in sericulture.

Cite this article: Aliakbari, Sh., & Ghasemi, M. (2025). Factors Promoting and Inhibiting the Development of Rural Small-Scale Home Businesses (Case Study: Silkworm Rearing in Bojnourd County). *Space Economy and Rural Development*, 14 (51), 25-48. <http://doi.org/10.61882/serd.14.51.4>

© The Author(s)
DOI: <http://doi.org/10.61882/serd.14.51.4>

Publisher: Kharazmi University

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Sericulture is a valuable agricultural activity offering sustainable income in rural areas. As of 2016, over 18,745 Iranian households were directly involved in silkworm production. In 2022, Iran produced about 1,723 tons of fresh cocoons, showing a positive trend over 14 years. North Khorasan Province ranks fourth nationally in production and first in average yield per silkworm box. Bojnourd County, the provincial capital, is a leading area in sericulture due to its favorable climate, high-quality cocoons, and productivity above the national average. However, some villages show a declining trend in engagement, prompting the study's central question: What are the key enabling and constraining factors for the development of home-based sericulture in Bojnourd's rural areas?

Methods

From 28 active sericulture villages, 9 with the longest tradition were selected (32%). The study's unit of analysis was sericulturist households (277 households total). Using Cochran's formula, 160 households were surveyed proportionally by village. Additionally, 10 community-level questionnaires were completed by village heads. Inhibiting factors included 43 indicators across 10 components; driving factors, 24 indicators across 6 components. Cronbach's alpha was 0.78 (inhibitors) and 0.70 (drivers), confirming acceptable reliability.

Results

Sericulturists declined from 570 to 270 over 10 years. Inhibiting factors—such as lack of skills (mean: 3.63), poor mulberry orchards (3.81), low egg quality (4.48), missing value chain (3.66), insufficient profits (3.78), labor shortages (3.63), inadequate breeding spaces (4.04), policy gaps (4.21), poor marketing (3.82), and weak management (3.79)—all scored above the theoretical mean of 3.

The driving factors included family participation (3.53), low startup cost (4.14), tradition and experience (3.96), local capacity (3.9), seasonal employment (3.64), and the comparative advantages of sericulture (3.75). The highest-rated drivers were low startup cost (4.14) and family participation (3.98).

Conclusion

The most critical barrier is the poor quality of distributed silkworm eggs, often imported, which reduces cocoon yield and profits. The primary driver is the low startup cost, crucial for risk-averse rural households. Given sericulture's role in rural livelihoods, government support—including provision of high-quality inputs, market facilitation, and policy development—can significantly enhance the sector.

Policy Recommendations

- Provide quality local silkworm eggs
- Improve market access and linkages
- Develop the full value chain
- Increase profitability for rural producers
- Ensure long-term institutional support and guaranteed purchase mechanisms

Keywords: Bojnourd County, Inhibiting Factors, Driving Factors, Rural Microbusinesses, Sericulture.

Author Contributions

- **First Author:** Data collection, statistical analysis, interpretation, drafting.

- **Second Author:** Research design, supervision, review and editing.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to express their gratitude to all the noghandarans (Sericulture Holders) in Bojnourd who collaborated in completing the research instrument. They would also like to thank the esteemed referees for providing structural and scientific comments.

Ethical considerations

All authors affirm that this research was conducted in accordance with ethical standards, with no data fabrication, falsification, or plagiarism.

Funding

Financial support for this research was provided by Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Literature and Humanities, in the form of student thesis research by the first author.

Conflict of interest

The authors declare no conflicts of interest.

عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای روستایی کوچک مقیاس خانگی (مورد مطالعه: پرورش کرم ابریشم، شهرستان بجنورد)

شیدا علی اکبری^۱ | مریم قاسمی^۲ ✉

۱. گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: sheida.aliakbari68@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: magh30@um.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

<p>هدف: کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی نقش موثری در تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی و کاهش بیکاری دارند. این امر در مناطق روستایی که با محدودیت فرصت‌های شغلی روبرو هستند، اهمیت ویژه‌ای دارد. در حال حاضر تعدادی از خانوارهای روستایی شهرستان بجنورد بخشی از درآمد خود را از طریق نوغانداری به دست می‌آورند. تعداد نوغانداران در روستاهای مورد بررسی در ۱۰ سال گذشته از ۵۷۰ نفر به ۲۹۴ نفر کاهش پیدا کرده است. بر این اساس، پژوهش حاضر به شناسایی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در زمینه پرورش کرم ابریشم در روستاهای شهرستان بجنورد پرداخته است.</p> <p>روش پژوهش: گردآوری اطلاعات به روش اسنادی و میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته انجام شد. حجم نمونه در ۹ روستای شهرستان بجنورد که کسب‌وکار نوغانداری در آنها رواج دارد، با استفاده از فرمول کوکران ۱۶۰ نوغاندار تعیین گردید. در این مطالعه تعداد ۴۳ شاخص ذیل ۱۰ مولفه به عنوان عوامل بازدارنده و تعداد ۲۳ شاخص ذیل ۶ مولفه به عنوان عوامل پیش‌برنده توسعه کسب‌وکار نوغانداری در روستاهای مورد مطالعه، شناسایی و بررسی شد.</p> <p>یافته‌ها: نتایج نشان داد میانگین عوامل پیش‌برنده با ۳/۹ و عوامل بازدارنده با ۳/۸۷ به طور معنی‌داری بیشتر از میانه نظری است. مهمترین عامل پیش‌برنده در کسب‌وکارهای نوغانداری، تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم با میانگین ۴/۱۴ و مهمترین عامل بازدارنده کیفیت پایین تخم نوغانداری با میانگین ۴/۴۸ است.</p> <p>نتیجه‌گیری: کسب‌وکارهای خرد با چالش‌های متعددی روبرو هستند. با این حال، با تمرکز بر تکمیل زنجیره ارزش نوغانداری، حمایت دولتی و شبکه‌سازی، می‌توان شتاب‌دهنده‌هایی برای رشد این کسب‌وکارها ایجاد کرد که منجر به موفقیت بیشتر آن‌ها خواهد شد.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۹</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۲۵</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۵</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۳۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: شهرستان بجنورد، عوامل بازدارنده، عوامل پیش‌برنده، کسب‌وکارهای خرد روستایی، نوغانداری</p>
--	---

استناد: علی اکبری، شیدا؛ و قاسمی، مریم (۱۴۰۴). عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای روستایی کوچک مقیاس خانگی (مورد مطالعه: پرورش کرم ابریشم، شهرستان بجنورد). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۴ (۵۱)، ۲۵-۴۸. <http://doi.org/10.61882/serd.14.51.4>

مقدمه

امروزه اشتغال و بیکاری، از جمله موضوعات اساسی اقتصادی و از دغدغه‌های اصلی برنامه‌ریزان توسعه در هر کشوری است. در اهداف توسعه پایدار سازمان ملل متحد ذیل هدف هشتم، تحت عنوان رفع بیکاری و ایجاد اشتغال مولد و کامل برای همه، به این مهم پرداخته شده است. آمار منتشر شده درباره وضعیت فعالان اقتصادی نشان می‌دهد تعداد افراد فاقد شغل طی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۲، روند افزایشی داشته و از ۱۶۱/۴ میلیون نفر به ۱۹۲ میلیون نفر رسیده است (برنامه توسعه سازمان ملل، ۲۰۲۳) در ایران آمار متفاوتی در مورد نرخ بیکاری اعلام شده، با این حال بررسی‌ها نشان می‌دهد در سال ۱۴۰۲ نرخ بیکاری جوانان (۲۴-۱۵ ساله) با ۲۱/۲ درصد بیش از دو برابر نرخ بیکاری عمومی کشور است. با توجه به پیامدهای منفی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پدیده بیکاری، تلاش در جهت رفع آن ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. به نظر می‌رسد رشد و توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس (خرد/میکرو) می‌تواند در افزایش فرصت‌های شغلی و کاهش نرخ بیکاری موثر واقع گردد، از این رو کسب‌وکارهای کوچک مقیاس "در ۲۰ سال گذشته توجه بسیاری از محققان در زمینه کسب‌وکار و تجارت را به خود جلب نموده است (گلابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۵).

امروزه طیف وسیعی از کسب‌وکارهای متنوع شامل کسب‌وکارهای بزرگ، متوسط، کوچک و بسیار کوچک (خرد) وجود دارد (پریوس و پرشکه، ۲۰۱۰). کسب‌وکارهای بسیار کوچک، اغلب بیش از نیمی از کسب‌وکارهای کوچک را شامل می‌شوند (ماتر و موناهان، ۲۰۱۰ به نقل از فلاح، ۱۳۹۷: ۱۲۰) و طیفی از کارکنان کمتر از پنج نفر را دارند. این کسب‌وکارها عموماً خانوادگی بوده و در ساختار آنها بین مدیریت و مالکیت جدایی وجود ندارد، به منابع مالی زیاد نیاز نداشته و از انعطاف‌پذیری و سازگاری بالایی در شرایط مختلف برخوردار هستند. کسب‌وکارهای بسیار کوچک عموماً سهم چشمگیری در اقتصاد کشورها دارند، به عنوان مثال در استرالیا ۸۸ درصد از کل کسب‌وکارها (دیت و حلبی، ۲۰۰۷ به نقل از فلاح، ۱۳۹۷: ۱۲۰) و در انگلستان بیش از ۹۶ درصد کسب‌وکارها را کسب‌وکارهای بسیار کوچک تشکیل می‌دهند (رودز، ۲۰۱۷ به نقل از فلاح، ۱۳۹۷: ۱۲۰). با توجه به اینکه اغلب کسب‌وکارهای روستایی از نوع کسب‌وکارهای بسیار کوچک می‌باشند، مطالعه حاضر این گروه خاص از کسب‌وکارها را مطلقاً نظر قرار داده است.

"کسب‌وکارهای خرد یا کوچک مقیاس از عناصر اساسی در ایجاد فرصت‌های شغلی و بسترسازی در زمینه شکل‌گیری کارآفرینی در مناطق مستعد محسوب می‌شوند و در کشورهای درحال توسعه در زمینه اشتغال‌زایی و توزیع درآمد نقش مهمی دارند" (اونگوری و میگیرو، ۲۰۱۰). کسب‌وکارهای مذکور به دلیل ماهیت و سهمی که در افزایش رشد و توسعه اقتصادی جوامع دارند (میرانی و مهدی‌پور، ۱۳۹۶: ۱۲) و همچنین به لحاظ نقشی که در جوامع مختلف در زمینه بوجود آوردن فعالیت‌های اقتصادی ساده و ارزان‌دارا هستند (یعقوبی فرانی، وحدت مودب و لطیفی، ۱۳۹۲: ۵۶۱)، برای دولت‌ها حائز اهمیت می‌باشند. از این رو کشورهای مختلف سعی کرده‌اند با برنامه‌ریزی و ارائه راهکارهای دقیق، مسائل و مشکلات و فضای این کسب‌وکارها را بهبود بخشیده و با اقدامات لازم، زمینه‌های بهره‌گیری هرچه بیشتر این کسب‌وکارها جهت رفع مشکلات و معضلاتی همچون بیکاری فراهم آورده و از طریق صادرات و بالابردن ارزش افزوده در جهت توسعه و بهبود توزیع درآمد در جامعه گام بردارند (ابراهیمی و سلیمانی، ۱۳۹۵: ۱۳۴). در ایران نیز به سبب اینکه رشد جمعیت در دهه ۶۰ هم اکنون خود را به پنجره نیروی کار فعلی رسانده، پدیده بیکاری و ایجاد فعالیت‌های اقتصادی تبدیل به مسئله‌ای ملی شده و برنامه‌های توسعه کشور را به لحاظ اقتصادی و اجتماعی متأثر نموده است. به طوری که برنامه هفتم توسعه جمهوری اسلامی ایران به‌طور خاص بر توسعه کسب‌وکارهای خرد خانگی تمرکز دارد. این برنامه با هدف افزایش اشتغال و بهبود معیشت خانوارها، به ویژه در مناطق محروم و روستایی، اقداماتی از جمله تسهیلات ارزان قیمت، حمایت از زنان و هدف‌گذاری مالی را پیش‌بینی کرده است^۱. از طرفی مهاجرت روستاییان به شهرها به دلیل نبود فرصت‌های شغلی و بیکاری فزاینده و به تبع آن خالی شدن روستاها از نیروی کار و افزایش جمعیت بیکار در شهرها لزوم توجه به این نوع کسب‌وکارها را در محیط روستایی بیش از پیش آشکار می‌نماید (دادورخانی، ۱۳۹۰: ۱۷۰)، شواهد بسیاری نشانگر آن است که در اقتصادهای

¹ - <https://newspaper.ireconomy.com/100/15/6388>

کم‌درآمد از جمله نواحی روستایی، توسعه کسب‌وکارهای خرد یا کوچک مقیاس می‌تواند منجر به بهبود توسعه پایدار در این مناطق گردد (ایوانز، لاسن و تسی، ۲۰۱۵: ۴۷۱-۴۷۲). این کسب‌وکارها مشخصاً از ابعاد تاثیرگذار در اقتصاد روستایی به شمار می‌روند (نیوبری و بوسورث، ۲۰۱۰: ۱۸۸) و می‌توانند زمینه‌ساز ایجاد و گسترش اشتغال، ماندگاری جمعیت، جذب افراد در مشاغل کشاورزی و غیرکشاورزی، افزایش درآمد، ارتقاء کیفیت زندگی و همچنین بهبود شاخص‌های زندگی روستاییان گردد (گیوسن و اولیویا، ۲۰۰۸: ۸). با توجه به این ویژگی‌ها بسیاری از پژوهشگران حوزه کسب‌وکار، راه‌اندازی و حمایت از کسب‌وکارهای کوچک مقیاس را عاملی مهم در راستای رسیدن به توسعه روستایی در کشورهای درحال توسعه تلقی می‌نمایند (پیرس-لیونز، ۲۰۰۹: ۷۸).

در میان شاخه‌های مختلف کسب‌وکارهای کوچک مقیاس در جوامع روستایی، «پرورش کرم ابریشم/نوغانداری» از کسب‌وکارهای دیرپا بوده که همگام با بسیاری از جوامع بین‌المللی در ایران نیز انجام می‌شده است (صیداوی، ۱۳۸۲: ۶۳). نوغانداری^۱ از دو کلمه «نوغان» به معنای تخم پروانه کرم ابریشم و «داری» به معنی نگهداری کردن و پروراندن تشکیل شده است. نوغانداری در ایران تنها به فعالیت پرورش کرم ابریشم توت اطلاق می‌شود که نوغاندار طی مدت دو ماه از زمان تحویل تخم نوغان، نسبت به نگهداری تخم نوغان، خروج لاروها از تخم و تغذیه آن‌ها با برگ توت، برداشت و در نهایت عرضه محصول پیله به بازار اقدام می‌کند. تخم حشره کرم ابریشم توت با نام علمی *Bombyx mori*، نوغان نامیده و به این رشته از فعالیت کشاورزی نوغانداری اطلاق می‌گردد (صورتی و همکاران، ۱۳۹۶). نوغانداری از جمله مشاغل مکمل بخش کشاورزی است که در قالب کشاورزی ترکیبی بدون ایجاد هرگونه مزاحمتی، زمینه را برای بهبود معیشت روستایی با رویکرد کشاورزی چندکارکردی فراهم می‌کند (کاکوتی، ۲۰۱۲). ماهیت این صنعت با پایه روستایی، در میان برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران، بسیار مورد توجه بوده و مدلی برای خود اشتغالی و بهبود وضعیت اقتصادی بخش‌های فقیرتر روستایی، در کشورهای درحال توسعه می‌باشد (چاندراپا، راماکریشنا و ساناپا، ۲۰۱۳: ۱۲۸). این فعالیت درآمد و اشتغال بالاتری نسبت به واحد زمین ایجاد می‌کند و روند درآمدزایی آن طی سال برای خانوار ثابت و تضمین شده است. از این رو پرورش کرم ابریشم نقش مهمی در استفاده بهینه از منابع روستایی در بهترین شکل ممکن ایفا می‌کند (احسن، ۲۰۰۰: ۴۲). ارزش افزوده این فعالیت، قابل توجه و زمان برگشت سرمایه نسبت به برخی فعالیت‌های دیگر سریعتر است (دوانگان، ۲۰۱۳: ۳۴۴). این شغل نیازمند سرمایه اولیه اندک است و کوتاه بودن دوره پرورش و مشارکت همه افراد خانواده از کودک تا کهنسال، از جمله مزایای دیگر این فعالیت است (شوکیا، ۲۰۱۲: ۵۱). این کسب‌وکار و صنایع وابسته به آن از تولید پیله تا تهیه محصولات نهایی ابریشم زمینه ساز سطوح مختلفی از اشتغال روستایی بوده و فرصت‌های شغلی قابل ملاحظه‌ای بوجود آورده است (کاکوتی، ۲۰۱۲). طی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ تولید ابریشم خام در دنیا ۳۰ درصد کاهش یافته و در حال حاضر بزرگترین تولیدکننده ابریشم ۶ کشور چین، هند، ازبکستان، ویتنام، تایلند و برزیل هستند که مجموعاً ۹۹/۲ درصد ابریشم دنیا را تولید می‌کنند، در سال ۲۰۲۲ کشور چین ۵۴/۸ درصد و هند ۴۰/۱ درصد ابریشم دنیا را تولید کرده اند (پوپسکو، شربان و چوکان، ۲۰۲۴). محصولات ابریشم از تنوع بالایی برخوردار است و در صنعت نساجی و پوشاک صنایع آرایشی و بهداشتی، بخش پزشکی و غیره استفاده می‌شود (پوپسکو، ۲۰۱۳). در سال ۲۰۲۲، اندازه بازار ابریشم به ۲۴/۸۳ میلیارد دلار رسید و انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۸ به ۳۹/۱۲ میلیارد دلار افزایش یابد. حدود ۲۰۲۰۰۰ تن ابریشم هر ساله در دنیا تولید می‌شود و قیمت هر کیلوگرم ابریشم خام در بازار جهانی در سال ۲۰۲۲، ۱۵ دلار بوده است. با توجه به کاهش تولید قیمت جهانی ابریشم روندی فزاینده دارد (پوپسکو، شربان و چوکان، ۲۰۲۴). لذا تولید ابریشم می‌تواند فرصت مناسبی را برای کشورهای درحال توسعه از جمله ایران فراهم آورد. همچنین افزایش استفاده از ابریشم در صنایع مختلف و بالارفتن تقاضا باعث شده که تولیدکنندگان کوچک و محروم روستایی به این فعالیت تولیدی گرایش بیشتری پیدا نمایند (مالک، کاوشال و ساح، ۲۰۰۸) تاجایی که این کسب‌وکار توانسته به عنوان یک فعالیت اقتصادی کوچک مقیاس و پایدار روستایی برای خانوارهای روستایی درآمد مناسبی ایجاد نماید (شوکلا، ۲۰۱۲: ۵۰). بر اساس آمار مرکز توسعه نوغانداری ایران در سال ۱۳۹۵ در کشور ۱۸۷۴۵ خانوار روستایی به طور مستقیم به تولید

¹ - Sericulture

پيله تر ابريشم اشتغال دارند" (كاوسی كلاشمی و همكاران، ۱۳۹۷: ۹۰). طبق آمار ارائه شده توسط مركز توسعه نوغانداري كشور در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۷۲۳ تن پيله تر ابريشم در كشور توليد شد كه طی ۱۴ سال اخير روندی افزايشی است.

استان خراسان شمالی به دليل برخورداري از شرایط اقليمي و جغرافيايي مناسب و نیروی انسانی كارآمد، در زمینه پرورش كرم ابريشم از پيشينه طولانی برخوردار بوده به طوری كه پرورش كرم ابريشم ریشه در فرهنگ و سنن مردم این منطقه دارد. این استان در سال ۱۴۰۰ از نظر توليد پيله تر، رتبه چهارم و در میانگین توليد به ازای هر جعبه تخم كرم ابريشم، رتبه نخست را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۹ حدود ۵۵۰۰ جعبه تخم نوغان در این استان توزیع شده و حدود ۲۳۳۷۵۰ كيلوگرم پيله تر برداشت شده است كه از این میزان پيله حدود ۳۷۴۰۰ كيلوگرم ابريشم بدست آمده است. بر اساس آمار جهاد كشاورزی حدود ۴۰۵ هكتار توتستان در این استان وجود دارد كه تقریباً ۴۲۹۰ خانوار را به خود مشغول کرده است (سالنامه آماری كشاورزی، ۱۴۰۰).

شهرستان بجنورد مركز استان خراسان شمالی یکی از شهرستانهای مهم استان در زمینه پرورش كرم ابريشم محسوب می شود. در حال حاضر پرورش كرم ابريشم در كنار دامداری و زراعت به عنوان یک فرصت شغلی با درآمدی مناسب در مناطق روستایی شهرستان بجنورد مطرح است. آب و هوای سازگار منطقه برای پرورش درخت توت و خرید تضمینی، شرایط مناسبی را برای پرورش كرم ابريشم در این شهرستان ایجاد کرده است. مدت پرورش پيله كرم ابريشم از آغاز تا برداشت پيله تنها ۴۵ روز در فصل بهار است كه به دليل بیکاری فصلی كشاورزان در این زمان، تداخلی با فعالیت های كشاورزی ندارد. شرایط آب و هوایی مناسب سبب شده تا نه تنها پيله توليدشده توسط نوغانداران شهرستان بجنورد مرغوبیت بالایی داشته باشد، بلکه بهره‌وری توليد پيله نیز در این شهرستان از میانگین كشوری بسیار بالا باشد. بنابراین با توجه به گستردگی و اهمیت كسب و كارهای كوچك مقیاس مبتنی بر نوغانداري در مناطق روستایی، این فعالیت مورد توجه پژوهش قرار گرفت. با توجه به آنچه در بیان مساله بیان شد سوال اصلی تحقیق به این صورت مطرح می شود: عوامل پیش برنده و بازدارنده توسعه كسب و كارهای كوچك مقیاس خانگی در زمینه پرورش كرم ابريشم در مناطق روستایی شهرستان بجنورد کدام است؟

پیشینه پژوهش

۱. پیشینه نظری

كسب و كارهای بسیار كوچك بیشترین ضریب نفوذ را نسبت به دیگر كسب و كارها در فضای كسب و كار داشته و نقش اجتماعی و اقتصادی مهمی را در جهان بازی می کنند (كمپین، باراکت و لوک، ۲۰۱۳: ۴۹۲). این مشاغل توجیه اقتصادی قابل قبولی دارند و می توانند درآمد روستاییان را تا ۲۵ درصد افزایش دهند (هاگلبید، هیزل و ریردون، ۲۰۰۹). امروزه بخش بزرگی از كسب و كارها، كسب و كارهای بسیار كوچك (خرد) هستند و ۷۰ درصد كسب و كارها با مالکیت شخصی اداره می شوند و بیش از ۲۰ درصد آنها كمتر از ۵ كارمند دارند (كراسی، ۲۰۰۶: ۱۶۵). كسب و كارهای كوچك مقیاس در قالب مشاغل خانگی بخش قابل توجهی از نیروی كار كشورهای پیشرفته را به خود اختصاص داده است. همچنین این كسب و كارها به دليل ویژگی های خاص خود، دارای كارکردهای ویژه ای می باشند، از جمله: ۱- قابلیت سازش و انعطاف پذیری بالاتر نسبت به تغییرات بیرونی و نوآوری و ابتكار و کارآفرینی بیشتر. ۲- ایجاد زمینه جذب و اشتغالزایی برای جمعیت بیکار و كسب تجربه و آموزش برای ورود به كسب و كارهای بزرگتر ۳- ایجاد مشاغلی به صورت "خویش فرما" كه سبب می گردد کارآفرینان برای جذب در این گروه از كسب و كارها انگیزه بیشتری داشته باشند ۴- این كسب و كارها توانسته اند پاسخگوی نیازهای شغلی افراد مختلف از جمله: پیر یا جوان، زنان یا مردان، فعالان نیمه وقت یا افراد دارای معلولیت نیز باشند. ۵- هزینه بیرون آمدن از این نوع كسب و كارها در مقایسه با كسب و كارهای بزرگ كمتر است (ویلیاموس و ترمس، ۲۰۱۲: ۲۵۲ به نقل از میرانی و مهدی پور، ۱۳۹۶: ۱۴).

كسب و كارهای خانگی معمولاً در بخش كسب و كارهای بسیار كوچك (كسب و كارهای كمتر از پنج كارمند) دسته بندی می شود. تاكنون تعاریف متعددی از كسب و كارهای خانگی ارائه گردیده كه نقطه ی مشترک اكثر این تعاریف در تاکید بر خانه به عنوان محل اصلی و عمده ی كسب و كار است. بر اساس تعاریف ارائه شده می توان اظهار داشت كه هر نوع فعالیت اقتصادی در محل سكونت شخصی كه با استفاده از امکانات و وسایل منزل راه اندازی شود كسب و كار خانگی می گویند (مالکی، ۱۳۹۶: ۳۵). طبق ماده ۲ "

قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی^۱ نیز منظور از کسب‌وکارهای خانگی، آن دسته از فعالیت‌هایی است که با تصویب ستاد ماده ۳، توسط عضو یا اعضای خانواده در فضای مسکونی در قالب طرح کسب‌وکار بدون ایجاد مزاحمت و ایجاد اختلال در آرامش واحدهای مسکونی همجوار شکل می‌گیرد و منجر به تولید خدمت و یا کالای قابل عرضه به بازار خارج از محیط مسکونی می‌گردد (قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، ۱۳۸۹: ۱۸). از آنجا که این مطالعه متمرکز بر کسب‌وکارهای نوغانداری است که در روستا صورت گرفته و متکی بر کشاورزی و زیربخش‌های آن است، نوعی از کسب‌وکارهای روستایی محسوب می‌گردد. توسعه مشاغل خانگی خرد در نوغانداری را می‌توان از طریق نظریه‌ها و چارچوب‌های مختلفی توضیح داد که به عوامل اجتماعی-اقتصادی، فرهنگی و زیرساختی مؤثر بر کارآفرینی در مناطق روستایی می‌پردازد. در اینجا چند نظریه و مفاهیم کلیدی مرتبط با این موضوع آورده شده است:

الف- نظریه‌های توسعه اقتصادی: که شامل نظریه توسعه روستایی و نظریه کارآفرینی می‌شود. نظریه توسعه روستایی بیان می‌کند که ترویج مشاغل خانگی کوچک برای توسعه روستایی، افزایش درآمد و بهبود شرایط زندگی برای ساکنان بسیار مهم است. این نظریه بر نقش منابع محلی و دانش بومی در تقویت کارآفرینی تأکید دارد (شریفی نیا، ۲۰۲۲). نظریه کارآفرینی اهمیت ابتکار و نوآوری فردی در راه‌اندازی کسب‌وکار را برجسته می‌کند و نشان می‌دهد که مشاغل خانگی کوچک زمانی می‌توانند رشد کنند که کارآفرینان از مهارت‌های منحصر به فرد خود و فرصت‌های بازار محلی استفاده کنند (مرسا، ۲۰۲۰).

ب- نظریه سرمایه اجتماعی و نظریه‌های شبکه: نظریه سرمایه اجتماعی به شبکه‌ها، روابط و هنجارهایی اطلاق می‌شود که همکاری را در یک جامعه تسهیل می‌کند. در نوغانداری، پیوندهای اجتماعی قوی می‌تواند اعتماد و همکاری را بین کارآفرینان افزایش دهد و منجر به کسب‌وکارهای خانگی موفق‌تر شود (شریفی نیا، ۲۰۲۲). نظریه شبکه بر اهمیت شبکه‌های کسب‌وکار در ارائه پشتیبانی، منابع و اطلاعات لازم برای کارآفرینی تأکید می‌کند. مشاغل خانگی کوچک اغلب از شبکه‌های محلی بهره می‌برند که دسترسی به بازارها و منابع مالی را تسهیل می‌کند.

اما در عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای خرد منطبق بر نوغانداری می‌توان به موانعی که در مطالعات متعدد به عنوان موانع توسعه مشاغل خانگی کوچک شناسایی شده‌اند، اشاره کرد. این موانع شامل: موانع اقتصادی، دسترسی محدود به منابع مالی و هزینه‌های عملیاتی بالا، موانع فرهنگی و موانع زیرساختی یعنی زیرساخت ضعیفی که بر لجستیک و دسترسی به بازار تأثیر می‌گذارد، اشاره نمود (مرسا، ۲۰۲۰).

توسعه مشاغل خانگی خرد در نوغانداری متأثر از تعامل پیچیده‌ای از نظریه‌های اقتصادی، پویایی اجتماعی و سیستم‌ها و ابزارهای حمایتی نهادی است. درک این عوامل برای طراحی سیاست‌های مؤثری که کارآفرینی پایدار را در مناطق روستایی ترویج می‌کند، ضروری است. نوغانداری یک فعالیت ریسکی و تحت تأثیر عوامل مختلف طبیعی، اقتصادی و سیاسی قرار دارد، این عوامل با ایجاد نوسان در قیمت و نوسان در عملکرد تولید موجب عدم ثبات درآمد تولیدکنندگان می‌شود. در این راستا ابزارهای حمایتی دولتی می‌تواند اثراتی را بر درآمد تولیدکنندگان ایفا کند که باعث تشویق آنها به تولید بیشتر شود. در صورتی که حمایت از بخش نوغانداری نوسانات درآمدی نوغانداران را کاهش دهد، نوغانداران ریسک‌گریز نیز برای بهبود وضعیت خود به تولید بیشتری اقدام می‌کنند (کیسی، ۲۰۱۳).

سیاست‌های حمایتی در بخش کشاورزی عمدتاً در سه گروه معافیت‌ها و امتیازهای قانونی، یارانه‌های پرداختی از طریق سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان از محل بودجه عمومی دولت و پرداخت‌هایی برای توسعه زیرساخت‌های کشاورزی که شامل تحقیقات، ترویج فعالیت‌های عمرانی و غیره بوده، دسته‌بندی می‌شوند. صنعت نوغان کشور نیز در چند سال اخیر از این حمایت‌ها بهره‌مند بوده است. این طرح‌ها شامل توزیع جعبه تخم نوغان، توزیع نهال درخت توت، اعطای تسهیلات ارزان قیمت، حمایت و پوشش بیمه‌ای، خرید تضمینی و برگزاری دوره‌های آموزشی-ترویجی می‌باشد. ایجاد رونق در صنعت نوغان کشور نیازمند ادامه سیاست‌های حمایتی دولت است (معتمد، کاوسی کلاشمی و راهی ماسوله، ۱۳۹۶: ۱۴۲). نوغانداری در ایران از توان

¹ - Sharifinia

² - Meressa

کافی جهت رقابت با سایر کشورها برخوردار نیست. کشورهای تولیدکننده ابریشم مانند چین و هند به اشکال مختلف سیاست‌هایی موثر و کارا را در حمایت از نوغانداران اتخاذ نموده‌اند. ممانعت از قاچاق و رعایت قوانین مربوط به صادرات و واردات، حمایت دولت از نوغانداران و صنعت نوغانداری و صنایع مربوطه علی‌الخصوص در مناطق روستایی می‌تواند در این امر موثر باشد. عدم حمایت دولت در خرید تضمینی، به علت فسادپذیری پيله تر، عدم وجود مراکز متعدد خرید و عدم کشش بازار باعث می‌شود تولید مقرون به صرفه نباشد (شکرگزار، ۱۳۹۶: ۴۵). لذا تحقیقات نشان می‌دهد ترکیبی از استراتژی‌های اجتماعی، نهادی، بازاریابی و تامین مالی می‌تواند به طور موثر بر چالش‌های پیش روی مشاغل خانگی غلبه کند. به عنوان مثال، ارائه برنامه‌های آموزشی برای افزایش مهارت‌ها یا تسهیل دسترسی به وام‌های خرد می‌تواند به طور قابل توجهی بر موفقیت کسب‌وکار تأثیر بگذارد (شریفی نیا، ۲۰۲۲: مرسا، ۲۰۲۰).

۲. پیشینه تجربی

در زمینه پرورش کرم ابریشم مطالعاتی در ایران و سایر کشورها صورت گرفته که هر کدام به بررسی جنبه‌های مختلف این فعالیت پرداخته‌اند. در مطالعات داخلی معماریان و برادران نصیری (۱۳۹۱)، در بررسی وضعیت تولید ابریشم نشان می‌دهد میزان تولید پيله تر و نخ ابریشم از سال ۷۰ تا ۸۹ روند کاهشی داشته و باعث ورشکستگی بسیاری از کارخانجات ابریشم کشی و صنایع مربوطه و از دست رفتن فرصت‌های شغلی در روستاها و شهرها شده است. مهمترین دلایل این کاهش افزایش قیمت زمین، پایین بودن قیمت خرید محصول تولیدی نسبت به تورم سالانه و بالابودن نسبت هزینه به سود، افزایش واردات بدون نیازسنجی، ثابت بودن نرخ ارز، قاچاق محصولات ابریشمی و وجود واسطه‌ها است. محبوبی و امدادی (۱۳۹۴)، در عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای پرورش کرم ابریشم در نواحی روستایی شهرستان صومعه سرا مهمترین موانع پرورش کرم ابریشم را نوسان زیاد قیمت جعبه تخم نوغان، ابریشم و وسایل نوغانداری در بازار، رقابت ناسالم در بین نوغانداران و عدم اعتماد نوغانداران به توانایی‌ها و توانمندی‌های خود می‌داند. مولایی هاشجین و قماش‌پسند (۱۳۹۶)، در تحلیلی پیرامون نابودی صنعت کرم ابریشم و اثرات و پیامدهای آن بر تغییر کاربری اراضی روستاهای بخش مرکزی شهرستان لاهیجان در دهه اخیر، دلایل کاهش و نابودی نوغانداری را عدم حمایت جدی دولت از نوغانداران، نبود قیمت خرید تضمینی متناسب با تورم اقتصادی کشور، عدم تعادل میان درآمد بخش نوغانداری و سایر بخش‌های خدماتی و صنعتی، بالابودن هزینه‌های تولید در مقایسه با درآمد حاصل از فروش محصول، جذب جوانان روستایی در دستگاه‌های دولتی در بعد از انقلاب و رسیدن به امنیت شغلی و اقتصادی در شهرها، کهنه و فرسوده بودن محل‌های پرورش کرم ابریشم و مکانیزه نشدن آنها می‌داند که باعث تغییر کاربری اراضی توتستان‌ها به سایر کاربری‌ها شده است. معتمد، کاوسی کلاشمی و راهی ماسوله (۱۳۹۶)، در مطالعه‌ای با عنوان "بررسی اثر سیاست‌های حمایتی دولت بر سامانه تولید پيله تر ابریشم استان گیلان"، تاثیر شش برنامه حمایتی وابسته به دولت را بر افزایش پيله تولیدی طی سال‌های ۸۵ تا ۹۴ بررسی نموده و مشخص شده برنامه حمایتی مبتنی بر برپایی کلاس‌های آموزشی و ترویجی و پرداختن وام و اعتبارات تاثیرات سودمند و کارآمدی نداشته و در مقابل حمایت از پخش تخم کرم ابریشم باکیفیت بر افزایش میزان تولید پيله اثرگذارتر بوده است. معتمد و قربانی (۱۴۰۰)، در مطالعه‌ای با عنوان واکاوی پایداری صنعت نوغانداری در استان گیلان نشان داد که حمایت‌های دولتی، ایجاد فرصت‌های شغلی درآمدزا، سازماندهی و هماهنگی بین کنشگران سه راهکار کلیدی در دستیابی به پایداری در صنعت نوغانداری در این استان است. معتمد و قربانی در مطالعه‌ای دیگر (۱۴۰۰)، با عنوان "چالش‌های پیش روی نوغانداری به عنوان یک فعالیت روستایی درآمدزای پایدار در استان گیلان" نشان داد که کمبود امکانات تولید، موانع تولیدی-تبدیلی، موانع مالی-بازاریابی، موانع آموزشی و موانع نگرشی از جمله اساسی‌ترین موانع و مشکلات توسعه نوغانداری است. صحنه و همکاران (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای با عنوان "تحلیل زنجیره ارزش فعالیت نوغانداری در مناطق روستایی شهرستان رامیان" نشان دادند بخش‌های سیاست‌گذاری بهترین و زیرساختی کسب‌وکار نوغانداری ضعیف‌ترین عملکرد را در زنجیره ارزش این کسب‌وکار به خود اختصاص داده‌اند. صحنه و همکاران (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای دیگر با عنوان "نقش فعالیت نوغانداری بر بهبود معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان رامیان" نشان دادند توسعه و گسترش فعالیت نوغانداری با ایجاد اشتغال روستایی به‌ویژه برای زنان، توسعه فضاهای سبز روستایی و حمایت از محیط زیست روستا، باعث بهبود معیشت پایدار خانوارهای روستایی و ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی می‌گردد. صحنه و سادین

(۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای با عنوان "پایش چرخه‌ی عمر کسب‌وکار نوغانداری در مناطق روستایی شهرستان رامیان" نشان دادند که کسب‌وکار نوغانداری در مرحله‌ی درگیری قرار دارد. لذا حضور در بازارهای منطقه‌ای، تولید به سبک سنتی، برنامه‌ریزی نامنظم، تلاش در جهت احیای نوغانداری و نقش پررنگ خانوارها در بازاریابی و تهیه‌ی مواد اولیه از مهم‌ترین ویژگی‌های آن به شمار می‌رود. ملاحظه می‌شود که مطالعات انجام شده در زمینه پرورش کرم ابریشم در ایران به لحاظ مکانی بیشتر در استان گیلان و سپس استان مازندران انجام شده است. بخشی از مطالعات به بررسی وضعیت تولید پیله، عوامل موثر در تولید پیله و مشکلاتی که در این زمینه وجود دارد و همچنین بازاریابی این صنعت پرداخته‌اند. برخی دیگر به بررسی تاثیر سیاست‌های حمایتی دولت در توسعه این صنعت و نقش تسهیلات و بیمه در ایجاد انگیزه برای نوغانداران و عواملی بازدارنده و دلایل نابودی و کاهش پرورش کرم ابریشم و پیامدهای آن پرداخته‌اند. برخی از مطالعات به بررسی تاثیر جنبه‌های آموزشی در زمینه این صنعت به نوغانداران و تاثیر استفاده از تکنولوژی‌های نوین در افزایش راندمان تولید و نقش عوامل مختلف در افزایش بهره‌وری این صنعت پرداخته‌اند. دسته دیگر از مطالعات نیز میزان مشارکت نوغانداران و عوامل اثرگذار بر تمایل به مشارکت در توسعه این صنعت و نقش این صنعت در توانمندسازی زنان روستایی و تاثیر آن بر وضعیت اقتصادی خانوارهای روستایی پرداخته‌اند.

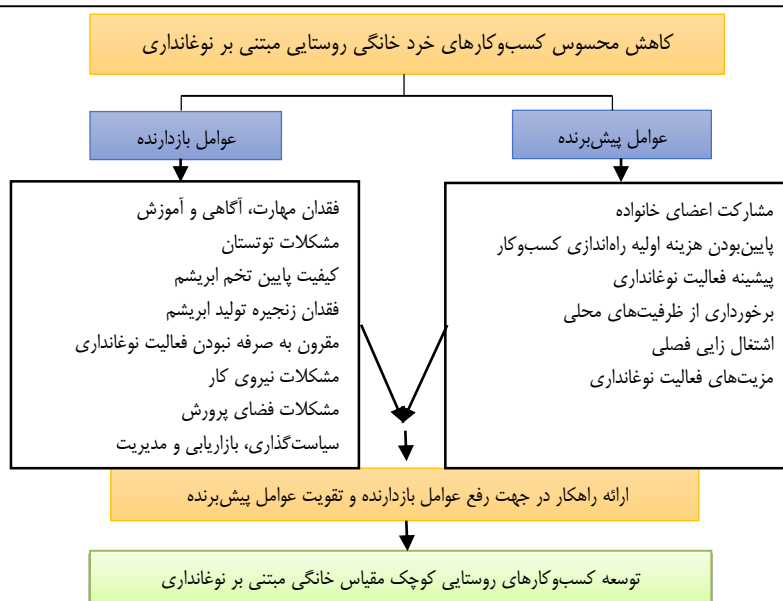
در مطالعات خارجی کومارسان، سرینیواسا و ویجی پراکاش (۲۰۰۵)، در مطالعه خود با عنوان "بهره‌وری و سودآوری در پرورش کرم ابریشم در منطقه چامارجا" نشان دادند عواملی همچون: مواد ضدعفونی‌کننده، کودهای شیمیایی، نیروی کار و دسترسی به برگ توت در جریان تولید اثرگذارتر می‌باشند. همچنین استفاده از روش‌های جدید و گسترش این روش‌ها در جریان تولید می‌تواند نتایج مثبتی به همراه داشته باشد. اسلام، میلی و حسان (۲۰۱۰)، در مطالعه خود با عنوان "مشکلات و چشم‌اندازهای صنعت ابریشم در بنگلادش"، فناوری تولید قدیمی، مشاوره ضعیف به تولیدکنندگان، نمایشگاه محدود در زمینه محصول تولیدی، کمبود مواد خام، سرمایه ناکافی و حمایت ناکافی از سوی دولت را از مشکلات فراروی صنعت پرورش کرم ابریشم در بنگلادش دانسته‌اند. آنیتا (۲۰۱۱)، در مطالعه خود با عنوان "صنعت ابریشم هند در سناریوی جهانی نوسان قیمت"، بیان می‌کند که فقدان بازار مناسب، فاصله طولانی تا بازار، فقدان تسهیلات حمل و نقل و انبار، فقدان اطلاعات در مورد بازار محصول و ضعف بنیه مالی مهم‌ترین مشکلات این حرفه است. گائو (۲۰۱۱)، در توسعه پایدار صنعت پرورش: یک مطالعه تجربی در پنگان، استان سیچوان مهم‌ترین چالش‌های فراروی صنعت نوغانداری در چین شامل انحصار تولید، کارایی پایین اقتصادی، شیوه‌های مدیریت ناکارآمد، عدم استفاده چندگانه از ابریشم تولیدی با هدف افزایش ارزش افزوده آن، فقدان سازوکار مناسب سرمایه‌گذاری، عدم تثبیت سازوکار کاهش و جلوگیری از خطر، کمبود نیروی کار و بهره‌وری اندک توستان‌ها است. علی زینون و فواد (۲۰۱۱)، در مطالعه خود با عنوان "تقویت و افزایش تولید ابریشم طبیعی در تعاونی‌های کشاورزی Sharkia"، مشارکت در تحقیق و توسعه نشان دادند مشکلات کسب‌وکارهای پرورش کرم ابریشم در مصر مواردی چون سطح پایین دانش و مهارت تولیدکنندگان، مشکلات بازاریابی و فروش پیله، انحصاری بودن قیمت‌گذاری محصول، کمبود درختان توت و ضعف فعالیت اتحادیه‌های مرتبط است. احمد و شامی (۲۰۱۲)، در تجزیه و تحلیل ساختار تولید و بهره‌وری پرورش کرم ابریشم در پنجاب پاکستان نشان داد بیشتر شاغلین از سطح سواد پایینی برخوردار بوده و مسائلی همچون: سوله‌های نامناسب پرورش، نبود خدمات توسعه‌ای، وابستگی به جنگل‌های دولتی جهت تامین برگ توت، استفاده از تخم کرم بی‌کیفیت، نبود امکانات فرآوری ابریشم و بازاریابی نامناسب سبب کاهش بهره‌وری این صنعت گردیده است. همچنین بیشترین هزینه تولید مربوط به نیروی کار است (۷۰ درصد). در کل کارایی فنی با مقیاس فعالیت ارتباط مثبت دارد. آپادچی و بارمن (۲۰۱۳)، در شناسایی مشکلات و تدوین استراتژی‌های توسعه برای زنان در پرورش کرم ابریشم: مطالعه‌ای در منطقه گارو نشان داد مهم‌ترین مشکلات پرورش کرم ابریشم فقدان آموزش‌های مهارتی، نبود سازمان‌ها و تشکیلات راهنما و تعاونی‌ها، فقدان مهارت‌های کارآفرینانه، فقدان تجربه مدیریت کسب‌وکار، فقدان اعتماد به نفس، فقدان منزلت، فقدان حمایت از سوی سایر افراد جامعه و خانواده، عدم دسترسی به مواد خام و زمین، مشکلات مالی، هزینه بالای حمل محصول به بازار، فقدان دانش در مورد بازار و رقابت در آن، فقدان زیرساخت‌های کالبدی کسب‌وکار، کمبود اعتبارات، نرخ بالای بهره وام بانکی و تولید به شیوه سنتی است. تسفا، ایجیگو، یتایو و آسفا (۲۰۱۴)، در بررسی ارزش زنجیره محصولات پرورش کرم ابریشم در منطقه منطقه آمهارای اتیوپی، نشان دادند که نبود بازار، کمبود زمین برای فراهم آوردن غذا و نبود تلمبار مهم‌ترین عوامل عدم توسعه

فناوری نوین نوغانداری و مشارکت بهره برداران محلی است. چاودوری (۲۰۱۹)، در مطالعه خود با عنوان "مشکلات اقتصادی و اجتماعی پرورش دهندگان ابریشم موگا" به بررسی تولید ابریشم موگا در منطقه آسام هند پرداخته و عنوان می‌کند که ابریشم موگا جزئی از فرهنگ منطقه آسام می‌باشد و تولید آن در این منطقه دارای قدمت بسیاری می‌باشد اما نسل جدید علاقه‌ای به ادامه این فرهنگ ندارند و علت آن در رابطه با دستمزد، آموزش و کمبود مهارت‌های جدید، کمبود تجهیزات مدرن و کیفیت پایین زندگی عنوان شده است.

طی ۲۰ سال اخیر برخی از مطالعات خارجی به بررسی مشکلات پیش روی این صنعت پرداخته‌اند، برخی دیگر عوامل موثر بر افزایش بهره‌وری صنعت پرورش را مورد توجه قرار داده و به بررسی تاثیر این صنعت بر اقتصاد پرداخته و تاثیر آموزش و حمایت دولت از این صنعت را به تصویر کشیده‌اند و دسته‌ای دیگر از مطالعات به معرفی پرورش کرم ابریشم به عنوان یک منبع درآمد برای بهبود درآمدی کشاورزان و همچنین زنان پرداخته است. گروهی از مطالعات تاثیر اختصاص مکان‌های جدا برای پرورش کرم ابریشم و دلایلی که باعث پذیرش نوغانداران می‌شود را مورد بررسی قرار داده است، برخی از مطالعات نیز به بررسی شرایط لازم برای برداشت دوبار پيله در سال و تاثیر آن که آموزش بر روی آن دارد، پرداخته است. دسته‌ای دیگر نسبت هزینه به فایده پرداختن به این صنعت و بررسی بازارهای مصرف پيله و نخ ابریشم را مورد توجه قرار داده‌اند. پژوهش‌های انجام شده هر کدام توجه خود را به جنبه خاصی از پرورش کرم ابریشم معطوف کرده است و مطالعه‌ای که به بررسی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده این نوع کسب‌وکار در استان خراسان شمالی و شهرستان بجنورد بپردازد مشاهده نشد.

۳. مدل مفهومی

در حال حاضر فعالیت‌های نوغانداری که زیر گروه مشاغل کشاورزی هستند، به دلایل مختلفی رونق چندانی ندارد در صورتی که می‌توانست به عنوان یک فعالیت پایدار، با اولویت بالای اشتغال در نواحی روستایی در نظر گرفته شود. همین امر سبب گردیده این صنعت در طول زمان به حاشیه رفته و شاغلان روستایی از آن کناره‌گیری نمایند. در حالی که اگر به این صنعت به عنوان یک گزینه برای اشتغال در نواحی روستایی نگریسته شود می‌تواند علاوه بر استفاده از نیروهای فعال در سطح روستا، بسیاری از نیروهای غیرفعال مانند زنان، کودکان، سالمندان، افراد کم توان که برای انجام کارهای سنگین روستایی، کشاورزی و دامپروری مناسب نیستند را در این نواحی به‌کارگیرد و به این ترتیب بسیاری از مشکلات معیشتی را هموار سازد. فعالیت‌های نوغانداری یکی از کسب‌وکارهای مناسب در زمینه مشاغل خانگی است که می‌تواند زمینه اشتغال، درآمد، توانمندسازی خانوار روستایی را فراهم آورده و به این ترتیب از حجم بالای مهاجرت سالانه به شهرها بکاهد (شیدادوست، ۱۴۰۰). در حال حاضر در ایران به دلایل متعدد همچون عدم رغبت نوغانداران به این کسب‌وکار و به تبع آن کاهش تعداد آنها، عدم تمایل به ایجاد توتستان و در نتیجه کاهش مساحت توتستان‌ها و در نهایت نارضایتی نوغانداران از کیفیت تخم‌های توزیعی، صنعت نوغانداری رونق چندانی ندارد (کاوسی کلاشمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۱).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی پژوهش

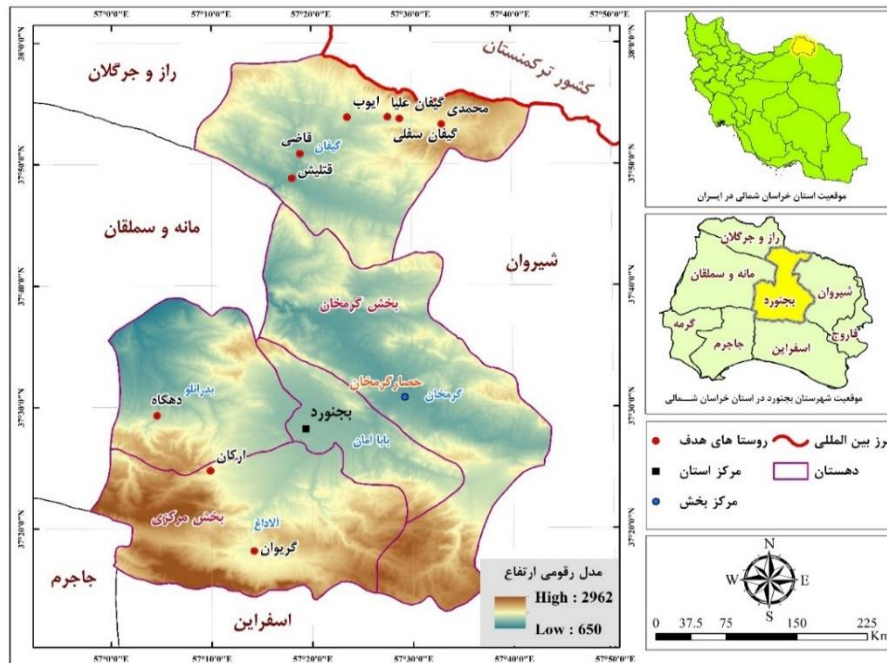
روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی است. منطقه مورد مطالعه شهرستان بجنورد در استان خراسان شمالی است. به منظور برآورد حجم نمونه ابتدا روستاهای پرورش دهنده کرم ابریشم در شهرستان بجنورد به کمک اداره جهاد کشاورزی شهرستان شناسایی گردید. بررسی‌های اکتشافی اولیه نشان داد در سال ۱۴۰۲ در ۲۸ روستا در شهرستان بجنورد فعالیت نوغانداری انجام می‌شود. از بین روستاهای پرورش دهنده ابریشم تعداد ۹ روستا (حدود ۳۲ درصد) که بر اساس آمار جهاد کشاورزی شهرستان دارای سابقه بیشتری در زمینه فعالیت نوغانداری بوده، به عنوان نمونه تعیین گردید. واحد تحلیل پرورش دهندگان کرم ابریشم (نوغاندار) در روستاهای شهرستان بجنورد بوده است. طبق آمار اخذ شده از جهاد کشاورزی شهرستان، تعداد خانوار نوغانداران در سال ۱۴۰۰ در روستاهای مورد مطالعه برابر با ۲۷۷ خانوار است. حجم نمونه با توجه به فرمول کوکران و با خطای ۰/۰۵، معادل ۱۶۰ خانوار تعیین گردید که به کمک روش تسهیم به نسبت، تعداد خانوار نوغاندار در هر روستا تعیین شد. عوامل بازدارنده ذیل ۱۰ مولفه و ۴۳ شاخص و عوامل پیش‌برنده ذیل ۶ مولفه و ۲۴ شاخص در طیف لیکرت (بسیار کم ۱ و بسیار زیاد ۵) کمی شد. لازم به ذکر است ضریب آلفای کرونباخ برای عوامل بازدارنده با ۴۳ شاخص ۰/۷۸ و برای عوامل پیش‌برنده کسب‌وکار نوغانداری با ۲۴ شاخص ۰/۷ به دست آمد که بیانگر پایایی قابل قبول و همبستگی درونی متغیرهای تحقیق است. به منظور تحلیل داده‌ها هر یک از عوامل از طریق ترکیب شاخص‌ها ساخته و مقیاس آن به نسبی فاصله‌ای تبدیل و پس از بررسی نرمال بودن توزیع، از آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در این آزمون میانگین نمونه با میانه نظری یعنی عدد ۳ در طیف لیکرت مقایسه شد.

جدول ۱. روستاهای نمونه در شهرستان بجنورد و حجم نمونه آنها

بخش	دهستان	روستا	جمعیت	خانوار	تعداد نوغاندار	تعداد نمونه
گرمخان	گیغان	قتلیش	۷۹۳	۲۴۰	۱۳۶	۶۱
	گیغان	گیغان علیا	۵۱۸	۱۶۷	۵۰	۲۹
	گیغان	گیغان سفلی	۲۴۶	۸۴	۳۶	۲۱
	گیغان	ایوب	۳۳۷	۱۰۸	۶	۶
	گیغان	محمدی	۴۴۱	۱۴۱	۱۲	۱۰
	گیغان	قاضی	۱۹۹	۶۲	۱۶	۱۲
مرکزی	آلاداغ	گریوان	۲۴۲۳	۷۶۵	۶	۶
	آلاداغ	ارکان	۳۱۷۳	۹۲۴	۸	۸

بخش	دهستان	روستا	جمعیت	خانوار	تعداد نوغاندار	تعداد نمونه
	بدرانلو	دهگاه	۱۷۸۲	۵۳۸	۷	۷
جمع کل			۹۹۲۲	۳۰۲۹	۲۷۷	۱۶۰

منبع: جهاد کشاورزی شهرستان بجنورد، ۱۴۰۰

شکل ۲. نقشه تقسیمات سیاسی منطقه مورد مطالعه

یافته‌های پژوهش

۱. یافته‌های توصیفی

مطابق جدول ۲ تعداد نوغانداران در روستاهای مورد مطالعه در فاصله زمانی ۱۰ سال کاهش یافته است. در روستاهای قتلیش، ارکان، دهگاه و گریوان تعداد نوغانداران افزایش داشته که علت این افزایش عواملی نظیر: گرانی ابریشم و سوددهی این صنعت، هزینه پایین راه‌اندازی، تشویق فعالیت نوغانداری، خشکسالی و روی آوردن روستاییان به فعالیت‌هایی که نیاز آبی کمتری دارند، افزایش جمعیت روستا و افزایش کاشت درخت توت عنوان کرده‌اند. اما در روستاهای گیفان علیا، گیفان سفلی، ایوب، قاضی، محمدی تعداد نوغانداران کاهش یافته که علت این امر دلایلی مانند: خشکسالی، مهاجرت و خالی شدن روستا، عدم حمایت سازمان‌های دولتی و خصوصی، عدم کشش بازار، عدم تعیین قیمت تضمینی برای جلوگیری از متضرر شدن نوغانداران و به طبع آن کاهش انگیزه فعالیت در نوغانداری، تخم نامرغوب و کاهش تولید پپله و عدم صرفه اقتصادی عنوان کرده‌اند. بیشترین میزان تولید پپله مربوط به روستای قتلیش با ۱۵۰۰۰ و روستای گیفان علیا با ۲۲۸۰ کیلو پپله تر بوده است. در هیچ یک از روستاها کارگاه پپله خشک کنی وجود ندارد و اکثر نوغانداران پپله تولیدی خود را به صورت تر به تعاونی یا واسطه می‌فروشند که این امر باعث کاهش سود تولیدکننده می‌گردد. تنها کارخانه پپله خشک کنی در شهرستان بجنورد در بخش راز قرار دارد که به دلیل فاصله زیاد به لحاظ اقتصادی برای نوغانداران به صرفه نیست که پپله خود را تا این منطقه حمل کنند. روستاهای نزدیک به شهر بجنورد به دلیل مشکل کمتر در حمل و نقل محصول، پپله تولیدی را در شهر بجنورد به فروش می‌رسانند.

جدول ۲. تعداد نوغانداران در سال ۱۴۰۱ و ۱۰ سال گذشته

نام روستا	تعداد نوغانداران در ۱۰ سال گذشته	تعداد نوغانداران در حال حاضر	حجم تولید پپله تر (کیلو)	مکان فروش
قتلیش	۱۰۰	۱۳۶	۱۵۰۰۰	تعاونی، واسطه بجنورد

نام روستا	تعداد نوغانداران در ۱۰ سال گذشته	تعداد نوغانداران در حال حاضر	حجم تولید پنبه تر (کیلو)	مکان فروش
گیفان علیا	۲۰۰	۵۰	۲۲۸۰	واسطه داخل روستا، واسطه بجنورد
گیفان سفلی	۹۰	۳۰	۱۹۵۰	واسطه داخل روستا، واسطه بجنورد
ایوب	۱۰۰	۱۰	۵۰۰	واسطه داخل روستا، واسطه بجنورد
محمدی	۶۰	۱۰	۴۵۰	واسطه داخل روستا، واسطه بجنورد
قاضی	۲۰	۱۰	۶۵۰	واسطه داخل روستا، واسطه بجنورد
گریوان	۰	۱۰	۵۰۰	واسطه بجنورد
ارکان	۰	۷	۱۴۰۰	واسطه بجنورد
دهگاه	۰	۷	۴۳۰	واسطه بجنورد
جمع	۵۷۰	۲۷۰	۲۳۱۶۰	-

مطابق جدول ۳ از مجموع ۱۶۰ نوغاندار ۷۹ نفر معادل ۴۹/۴ درصد زن و ۸۱ نفر معادل ۵۰/۶ نفر مرد بوده‌اند. این کسب‌وکار به صورت خانوادگی و با همکاری اعضا خانواده و زنان صورت می‌گیرد. ۱۹ نفر معادل ۱۱/۹ درصد نوغانداران مجرد و ۱۴۱ نفر معادل ۸۸/۱ نفر متاهل هستند. ۱۴۸ نفر معادل ۹۲/۵ درصد بومی و ۱۲ نوغاندار معادل ۷/۵ درصد غیربومی بوده‌اند. میانگین سنی نوغانداران ۴۳/۸ سال، کمترین سن ۲۰ سال و بیشترین سن ۷۱ سال بوده است. حدود ۹۰ درصد نوغانداران تحصیلات دیپلم و زیردیپلم دارند و حدود ۱۰ درصد نوغانداران تحصیلات دانشگاهی دارند. میانگین تعداد خانوار نوغانداران ۵ نفر می‌باشد.

جدول ۳. ویژگی‌های فردی نوغانداران

متغیر	مقوله	فراوانی	درصد	متغیر	مقوله	فراوانی	درصد
جنس	زن	۷۹	۴۹/۴	وضعیت سکونت	بومی	۱۴۸	۹۲/۵
	مرد	۸۱	۵۰/۶		غیربومی	۱۲	۷/۵
سن	۲۰ - ۲۹	۲۰	۱۲/۵	تحصیلات	بی سواد	۲۸	۱۷/۵
	۳۰ - ۳۹	۳۸	۲۳/۸		ابتدایی	۳۳	۲۰/۶
	۴۰ - ۴۹	۴۴	۲۷/۵		راهنمایی	۳۹	۲۴/۴
	۵۰ - ۵۹	۴۲	۲۶/۳		دیپلم	۴۴	۲۷/۵
	۶۰ - ۶۹	۱۳	۸/۱		فوق دیپلم	۲	۱/۳
	بالای ۶۹ سال	۳	۱/۹		لیسانس و بالاتر	۱۴	۸/۸

میانگین تعداد اعضای خانوار مشغول به نوغانداری ۳ نفر، حداقل ۱ و حداکثر ۷ نفر بوده است. تنها ۸ نفر معادل ۵ درصد نوغانداران برای این کسب‌وکار وام‌های دولتی دریافت کرده‌اند و ۱۵۲ نفر معادل ۹۵ درصد نوغانداران وامی دریافت نکرده‌اند. میزان وام‌های دریافتی بین ۱۰-۳ میلیون بوده است. میانگین مساحت پرورش کرم ابریشم نوغانداران ۵۳/۷ متر بوده است. کمترین مساحت پرورش ۱۲ متر و بیشترین ۳۲۰ متر بوده است. ۴۳/۱ درصد نوغانداران مکان پرورش پنبه را سوله عنوان کرده‌اند، ۲۸/۱ درصد در انباری و ۲۸/۷ درصد از محیط خانه برای این کسب‌وکار استفاده کرده‌اند. تنها ۲۶/۹ درصد عنوان کرده‌اند که در تعاونی نوغانداری عضویت دارند، تمام نوغاندارانی که در تعاونی عضویت دارند در روستای قتلش سکونت داشته و عضو "تعاونی نوغانداران بانوان وحدت" هستند. اغلب افرادی که عضو تعاونی هستند معمولاً پنبه تولیدی خود را به تعاونی فروخته‌اند. ۵۱/۹ درصد نوغانداران مالک اصلی درخت توت هستند و ۱۸/۸ درصد درخت توت اجاره‌ای دارند و ۲۹/۴ درصد برای تغذیه کرم‌های ابریشم هم از درختان اجاره‌ای و هم از درختانی که تحت مالکیت داشتند استفاده نموده‌اند. ۵۷/۵ درصد نوغانداران تمایل به ایجاد توتستان برای توسعه و گسترش فعالیت نوغانداری دارند. ۵۶/۹ درصد از نوغانداران تمایل به توسعه کسب‌وکار نوغانداری دارند، ۷۱/۸ درصد نوغانداران برای این کسب‌وکار حداقل یک بار آموزش دیده‌اند و مابقی از تجربه شخصی استفاده کرده‌اند. میانگین فعالیت در نوغانداری ۱۵ سال، حداقل ۱ سال و حداکثر ۵۰ سال می‌باشد. میانگین تولید پنبه تر در سال گذشته ۳۶/۳۰ و در سال جاری ۳۷/۷۹ کیلو است. بیشترین میزان تولید در سال گذشته ۲۶۰ و در سال جاری ۳۰۰ کیلو بوده است. میانگین فروش پنبه در بین نوغانداران ۱۱۲/۷۵ هزار تومان بوده است. حال اینکه میانگین قیمت بازار جهانی حدود ۱۵ دلار یعنی ۱۴ برابر قیمت داخلی

است. ۷۸/۸ درصد نوغانداران محصول پيله خود را به واسطه‌ها و دلایان فروخته‌اند و ۲۰/۶ درصد به تعاونی نوغانداری و (۶/۰ درصد) محصول پيله خود را به کمیته امداد فروخته‌اند. اغلب نوغانداران (۹۸/۸ درصد) محصول پيله خود را به صورت خام و بدون اینکه هیچ‌گونه عملیات فراوری روی آن انجام دهند به بازار عرضه کرده‌اند. ۹۰/۶ درصد نوغانداران تمایلی به بیمه کسب‌وکار خود ندارند.

۲. یافته‌های استنباطی

۲-۱. بررسی عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای نوغانداری

در پژوهش حاضر عوامل بازدارنده توسعه نوغانداری، به وسیله ۱۰ مولفه و ۴۳ شاخص بررسی شد. در مولفه «فقدان مهارت، آموزش و آگاهی» نبود آموزش‌های مهارتی و مستمر با میانگین ۴/۰۴ و فقدان مهارت‌های تخصصی و اجرایی در استفاده از فناوری‌های مدرن با میانگین ۳/۸۸ مهمترین چالش پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم عنوان شده است. در مولفه «مشکلات مربوط به توتستان» کمبود توتستان با میانگین ۴/۵ و کمبود یا نداشتن زمین جهت ایجاد توتستان با میانگین ۴/۱ مهمترین چالش است. در مولفه «کیفیت پایین تخم کرم ابریشم» واردات تخم‌های بی‌کیفیت چینی با میانگین ۴/۷۸ و پایین بودن کیفیت تخم توزیعی با ۴/۷۶ و بیماری‌های کرم ابریشم و وجود آفات با ۴/۶۱ مهمترین چالش عنوان شده است. در مولفه «نبود زنجیره تولید ابریشم» عدم وجود زنجیره ارزش تولید در سطح روستا با میانگین ۳/۷۳ مهمترین چالش است. در مولفه «مقرون به صرفه نبودن تولید پيله» پایین بودن سود و درآمد حاصله از نوغانداری با میانگین ۴/۳۱ مهمترین چالش عنوان شده است. در «مشکلات مربوط به نیروی کار» عدم تمایل جوانان به فعالیت در صنعت نوغانداری با میانگین ۳/۹۶ مهمترین چالش پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم عنوان شده است. در مشکلات مربوط به «فضای پرورش کرم ابریشم» کمبود فضا جهت پرورش با میانگین ۴/۴۱ و در مولفه «سیاست‌گذاری نامناسب» ضعف سیاست‌گذاری در سطح کلان برای پشتیبانی از توسعه نوغانداری با میانگین ۴/۳۴ و نبود قوانین حمایتی از نوغانداران با میانگین ۴/۲۶ مهمترین چالش پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم عنوان شده است. در مولفه «بازاررسانی نامناسب محصول پيله» عدم تناسب خرید تضمینی پيله ابریشم با نرخ کشور با میانگین ۴/۶۰ و نوسان بالای بازار ابریشم با میانگین ۴/۳۴ و عدم اطلاع نوغانداران از وضعیت بازار با ۴/۰۳ مهمترین چالش پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم است. در مولفه «مشکلات مدیریتی» عملکرد نامطلوب صندوق بیمه در زمینه جبران خسارات وارده با میانگین ۴/۲۶ و فعالیت ضعیف اداره نوغانداری در حمایت از نوغانداران با ۴/۱۹ و عدم بررسی مشکلات نوغانداران توسط کارشناسان جهاد کشاورزی و تلاش جهت رفع آن با ۴/۱۸ مهمترین چالش است. به منظور بررسی برازندگی شاخص‌ها از آزمون کای اسکور (Chi-Square or χ^2) استفاده شده است. مطابق جدول میزان معناداری برای تمام شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۱ (Sig=۰/۰۰) بوده و نتایج قابلیت تعمیم به جامعه را دارد.

جدول ۴. عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای نوغانداری

مولفه	شاخص	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	کای اسکور	Sig.
فقدان مهارت، آگاهی و آموزش	تولید به روش سنتی و عدم استفاده از روش‌های جدید تولید	۱۹/۴	۲۸/۷	۳۱/۳	۱۱/۳	۹/۴	۳/۳۷	۳۱/۴	۰/۰
	نبود آموزش‌های مهارتی و مستمر بی‌سواد و کم‌سواد نوغانداران	۴۳/۱	۲۳/۸	۳۸/۱	۱۲/۵	۶/۹	۴/۰۴	۱۰۲/۶	۰/۰
	فقدان مهارت‌های تخصصی و اجرایی در استفاده از فناوری‌های مدرن	۲۵/۶	۴۶/۳	۲۲/۵	۲/۵	۳/۱	۳/۸۸	۱۰۵/۴	۰/۰
	عدم برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی از سوی سازمان‌ها	۲۴/۴	۴۰/۶	۲۲/۵	۱۰	۲/۵	۳/۷۴	۶۸/۵	۰/۰
	دوری توتستان	۳۰/۶	۴۲/۵	۱۰	۵	۱۱/۹	۳/۷۵	۸۰/۸	۰/۰
مشکلات مربوط به توتستان	کمبود توتستان	۶۷/۵	۲۳/۸	۳/۱	۲/۵	۳/۱	۴/۵	۲۵۱/۶	۰/۰
	کمبود یا نداشتن زمین جهت ایجاد توتستان	۳۶/۹	۴۳/۱	۱۶/۳	۰/۶	۳/۱	۴/۱	۱۱۹/۵	۰/۰
	پیر بودن درختان توت	۱۵	۲۰	۳۰	۲۳/۸	۱۱/۳	۳/۰۳	۱۷/۲۵	۰/۰

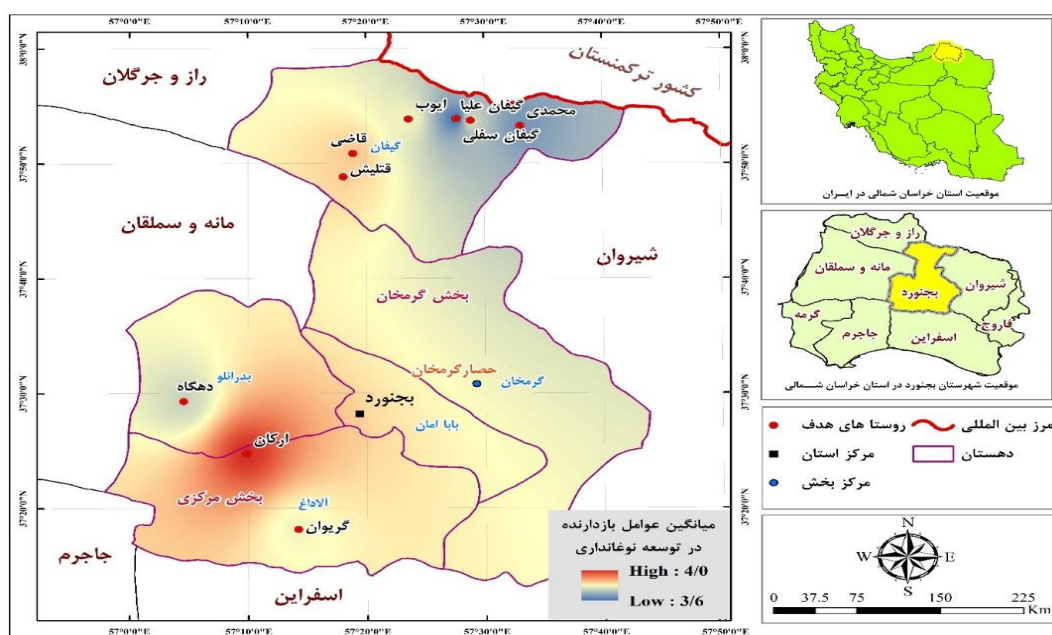
مؤلفه	شاخص	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	کای اسکور	Sig.
تخم کرم ابریشم کیفیت پایین	عدم دسترسی یا دسترسی کم نوغانداران به نهال توت اصلاح شده و ارزان	۲۸/۷	۲۳/۸	۲۱/۳	۱۱/۳	۵	۳/۷	۴۵/۵	۰/۰
	پایین بودن کیفیت پیله‌های تولیدی	۲۷/۵	۳۸/۸	۲۱/۳	۱۰	۲/۵	۳/۷۸	۶۵/۲۵	۰/۰
	بیماری‌های کرم ابریشم و وجود آفات واردات تخم‌های بی کیفیت چینی	۷۳/۱	۱۸/۸	۵/۶	۱/۹	۰/۶	۴/۶۱	۲۹۸/۷	۰/۰
	پایین بودن کیفیت تخم توزیعی	۸۵/۶	۹/۴	۳/۱	۱/۳	۰/۶	۴/۷۸	۴۳۴/۵	۰/۰
نبرد زنجیره تولید ابریشم	کمبود یا نبود صنایع تبدیلی فراوری ابریشم	۲۵	۳۱/۹	۳۱/۳	۸/۸	۳/۱	۳/۶۶	۵۶/۳	۰/۰
	عدم وجود زنجیره ارزش تولید در سطح روستا	۲۱/۹	۳۸/۱	۳۱/۹	۷/۵	۰/۶	۳/۷۳	۸۰/۳	۰/۰
	عدم وجود کارگاه‌های پیله خشک‌کنی در سطح روستا	۲۰/۶	۳۳/۸	۳۲/۵	۱۱/۳	۱/۹	۳/۶	۶۰	۰/۰
مقرون به صرفه نبودن تولید پیله	گسترش کشت‌های رقیب‌های توت به دلیل سودآوری بیشتر	۴۰/۶	۲۳/۱	۱۷/۵	۱۱/۳	۷/۵	۳/۷۸	۵۳/۹	۰/۰
	فروش اراضی کشاورزی و مهاجرت نوغانداران به دلیل پایین بودن درآمد	۲۶/۹	۳۴/۴	۲۸/۱	۹/۴	۱/۳	۳/۷۶	۶۲/۷	۰/۰
	پایین بودن سود و درآمد حاصله از نوغانداری	۵۵/۶	۲۸/۷	۱۰	۲/۵	۳/۱	۴/۳۱	۱۶۲/۹	۰/۰
	فصلی بودن فعالیت نوغانداری و عدم تکمیل زنجیره ارزش بالابودن هزینه‌های کارگری	۲۰	۳۰	۳۰/۶	۱۰	۹/۴	۳/۴۱	۳۴	۰/۰
نیروی کار	مسن بودن نوغانداران	۱۷/۵	۲۸/۷	۳۱/۹	۱۰	۱۱/۹	۳/۳	۳۱/۱۸	۰/۰
	عدم تمایل جوانان به فعالیت در صنعت نوغانداری	۳۲/۵	۴۱/۳	۱۷/۵	۷/۵	۱/۳	۳/۹۶	۸۹/۷۵	۰/۰
فضای پرورش کرم ابریشم	فرسوده و قدیمی بودن تلمبارهای فعلی	۲۰/۶	۴۱/۳	۲۶/۹	۷/۵	۳/۸	۳/۶۷	۷۳/۵۶	۰/۰
	کمبود فضا جهت پرورش	۵۷/۵	۳۱/۳	۸/۱	۱/۳	۱/۹	۴/۴۱	۱۸۸/۳	۰/۰
سیاست‌گذاری نامناسب	ضعف سیاست‌گذاری در سطح کلان برای پشتیبانی از توسعه نوغانداری	۵۰/۶	۳۸/۱	۸/۱	۱/۳	۱/۹	۴/۳۴	۱۶۷	۰/۰
	نبود قوانین حمایتی از نوغانداران	۴۶/۹	۳۸/۱	۹/۴	۳/۸	۱/۹	۴/۲۴	۱۴۰/۵	۰/۰
	نبود تعاونی یا تشکل یا اتحادیه قدرتمند و حمایت‌کننده از نوغانداران	۴۰/۶	۳۶/۹	۱۴/۴	۴/۴	۳/۸	۴/۰۶	۱۰۰	۰/۰
بازارستانی نامناسب محصول پیله	دوری واحدهای تولیدی از بازار (فاصله تا بازار)	۱۵	۲۹/۴	۳۶/۳	۱۳/۸	۵/۶	۳/۳۴	۴۹/۸۱	۰/۰
	هزینه بالای حمل و نقل محصول به بازار	۱۱/۹	۲۶/۹	۳۱/۳	۱۷/۵	۱۲/۵	۳/۰۸	۲۴/۱۸	۰/۰
	وجود واسطه‌ها و واسطه‌های سودجو	۲۸/۱	۴۰/۶	۲۱/۳	۸/۱	۱/۹	۳/۸۵	۷۷	۰/۰
	قاچاق پیله و ابریشم	۲۳/۱	۳۴/۴	۲۶/۹	۱۳/۱	۲/۵	۳/۶۲	۴۹/۳۷	۰/۰
	ورود بی‌رویه نخ ابریشم، فرش و پارچه‌های ابریشمی به کشور	۲۶/۹	۳۶/۹	۲۳/۸	۸/۱	۴/۴	۳/۷۳	۵۸/۵	۰/۰
	عدم تناسب قیمت خرید تضمینی پیله ابریشم با نرخ تورم کشور	۷۰	۲۴/۴	۳/۱	۱/۳	۱/۳	۴/۶۰	۲۸۰/۵	۰/۰
مشکلات مدیریتی	نوسان بالای بازار ابریشم	۵۵	۲۸/۱	۱۳/۸	۲/۵	۰/۶	۴/۳۴	۱۶۰/۹	۰/۰
	عدم اطلاع نوغانداران از وضعیت بازار	۳۶/۹	۳۷/۵	۱۹/۴	۴/۴	۱/۹	۴/۰۳	۹۳/۱۲	۰/۰
	ناتوانی رقابت پیله‌های تولیدی با استان‌های دیگر	۶/۳	۱۲/۵	۴۹/۴	۱۹/۴	۱۲/۵	۲/۸۰	۹۳/۱۸	۰/۰
	عدم توانایی رقابت ابریشم داخلی با ابریشم خارجی	۱۶/۳	۲۵/۶	۳۵/۶	۱۷/۵	۵	۳/۳۰	۴۱/۶۸	۰/۰
	عدم بررسی مشکلات نوغانداران توسط کارشناسان جهاد کشاورزی و تلاش جهت رفع آن	۴۳/۸	۳۶/۹	۱۵	۳/۱	۱/۳	۴/۱۸	۱۲۰/۸	۰/۰
	فعالیت ضعیف اداره نوغانداری در حمایت از نوغانداران	۴۳/۱	۴۰/۶	۱۱/۳	۲/۵	۲/۵	۴/۱۹	۱۳۱/۹	۰/۰
	عملکرد نامطلوب صندوق بیمه در زمینه جبران خسارات وارده	۵۳/۸	۲۳/۱	۲۰	۱/۹	۱/۳	۴/۲۶	۱۴۶/۳	۰/۰

مولفه	شاخص	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	کای اسکور	Sig.
	پروسه طولانی اخذ وام کارآفرینی	۴۱/۳	۲۸/۷	۲۳/۸	۳/۸	۲/۵	۴/۰۲	۸۹	۰/۰

روستای ارکان بالاترین میانگین عوامل بازدارنده توسعه فعالیت‌های نوغانداری با ۴/۰۷ را به خود اختصاص داده است. همچنین در زمینه مولفه‌ها، فقدان مهارت، آگاهی و آموزش در روستای دهگاه با میانگین ۳/۸۳، کیفیت پایین تخم نوغانداری در روستای قتلیش با میانگین ۴/۶۴، مشکلات توتستان در روستای ایوب و گریوان با میانگین ۴/۱۶، نبود زنجیره تولید ابریشم در روستای ایوب با میانگین ۴/۰۵، عدم سودآوری و درآمد ناکافی در روستای ارکان با میانگین ۴/۱۵، مشکلات مربوط به نیروی کار در روستای گیفان سفلی با میانگین ۳/۹۲، مشکلات مربوط به فضای پرورش در روستای قاضی با میانگین ۴/۳۳، مشکلات سیاست‌گذاری در روستای قاضی با میانگین ۴/۳۹، مشکلات بازاریابی در روستای قاضی با میانگین ۴ و مشکلات مدیریتی در روستای ارکان با میانگین ۴/۲۰ بوده است. به طور کلی از میان مولفه‌های بازدارنده پرورش کرم ابریشم، کیفیت پایین تخم با میانگین ۴/۴۸ مهمترین و مشکلات نیروی کار با ۳/۵۳ کم‌اهمیت‌ترین چالش بین نوغانداران بوده است.

جدول ۵. میانگین عوامل بازدارنده در توسعه نوغانداری و مولفه‌ها به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	عوامل بازدارنده توسعه نوغانداری	مهارت، آگاهی، آموزش	کیفیت پایین تخم	مشکلات توتستان	نبود زنجیره تولید ابریشم	مقرون به صرفه نبودن	مشکل نیروی کار	فضای نامناسب پرورش	سیاست‌گذاری نادرست	مشکلات بازاریابی	مشکلات مدیریتی
قتلیش	۳/۹۲	۳/۷۱	۴/۶۴	۳/۸۲	۳/۶۰	۳/۸۰	۳/۵۶	۴/۰۷	۴/۲۷	۳/۹۷	۳/۸۰
گیفان علیا	۳/۸۵	۳/۶۹	۴/۴۶	۳/۷۰	۳/۸۰	۳/۸۳	۳/۷۹	۴/۱۳	۴/۰۴۶	۳/۶۶	۳/۸۵
گیفان سفلی	۳/۶۹	۳/۲	۴/۲۱	۳/۵۳	۳/۲۵	۳/۷۳	۳/۹۲	۳/۷۸	۴/۳۰	۳/۷۶	۳/۵۷
ایوب	۳/۸۷	۳/۴	۴/۴۱	۴/۱۶	۴/۰۵	۳/۷۳	۳/۳۳	۴	۳/۹۴	۳/۸۷	۳/۷۷
محمدی	۳/۷۴	۳/۵۶	۴/۴۷	۴/۰۴	۳/۴۶	۳/۶۸	۳/۵۵	۳/۷۵	۳/۹	۳/۶۳	۳/۵۱
قاضی	۳/۹۳	۳/۷۱	۴/۳۵	۳/۸۳	۳/۹۱	۳/۴۸	۳/۷۵	۴/۳۳	۴/۳۹	۴	۳/۹۴
گریوان	۳/۸۷	۳/۶۶	۴/۴۱	۴/۱۶	۴/۰۵	۳/۷	۲/۷۵	۴/۱۶	۴/۳۸	۳/۵۸	۳/۹۱
ارکان	۴/۰۷۲	۳/۹۲	۴/۵	۳/۹۲	۴	۴/۱۵	۳/۸۷	۴/۲۵	۴/۲۵	۳/۸۵	۴/۲۰
دهگاه	۳/۸۳	۳/۸۲	۴/۴۲	۴	۳/۷۱	۳/۷۷	۳/۲۸	۳/۷۸	۴/۳۸	۳/۵	۳/۷۶
میانگین کل	۳/۸۷	۳/۶۳	۴/۴۸	۳/۸۱	۳/۶۶	۳/۷۸	۳/۵۳	۴/۰۴	۴/۲۱	۳/۸۲	۳/۷۹

شکل ۳. نقشه تحلیل فضایی عوامل بازدارنده در توسعه نوغانداری در روستاهای مورد مطالعه

در ادامه آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای برای مولفه‌های عوامل بازدارنده توسعه نوغانداری انجام شد. با توجه به مقدار آماره t در سطح خطای کوچکتر از $0/05$ تفاوت معناداری بین میانگین‌های این ده مولفه با میانه نظری (عدد ۳) وجود داشته و میانگین در هر ده مولفه بالاتر از متوسط ارزیابی شده است. به طوری که میانگین فقدان مهارت، آگاهی و آموزش با $3/63$ ، مشکلات مربوط به توتستان با $3/81$ ، کیفیت پایین تخم با $4/48$ ، نبود زنجیره تولید ابریشم با $3/66$ ، مقرون به صرفه نبودن با $3/78$ ، نیروی کار با $3/63$ ، فضای پرورش با $4/04$ ، سیاست‌گذاری نامناسب با $4/21$ ، بازاررسانی نامناسب محصول با $3/82$ ، مدیریتی با $3/79$ بوده است. در مجموع میانگین عوامل بازدارنده توسعه نوغانداری با $3/87$ بالاتر از میانگین مفروض است. از میان مولفه‌های عوامل بازدارنده در کسب‌وکارهای نوغانداری، کیفیت پایین تخم نوغانداری با میانگین $4/48$ مهمترین عامل است.

جدول ۶. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای هریک از عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در پرورش کرم ابریشم

Test Value = 3			عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در پرورش کرم ابریشم				
ضریب اطمینان ۹۵ درصد	اختلاف میانگین	Sig. (2-tailed)	df	t	میانگین	عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در پرورش کرم ابریشم	
							کران بالا
۰/۷۲۵	۰/۵۴۴	۰/۶۳۵	۱۵۹	۱۳/۸۴	۳/۶۳	فقدان مهارت، آگاهی و آموزش	
۰/۹۱۱	۰/۷۲۳	۰/۸۱۷	۱۵۹	۱۷/۱۲	۳/۸۱	مشکلات مربوط به توتستان	
۱/۵۵۴	۱/۴۲۱	۱/۴۸۹	۱۵۹	۴۵/۲۵	۴/۴۸	کیفیت پایین تخم	
۰/۷۷۶	۰/۵۵۶	۰/۶۶۶	۱۵۹	۱۱/۹۸	۳/۶۶	نبود زنجیره تولید ابریشم	
۰/۸۷۴	۰/۶۸۵	۰/۷۸	۱۵۹	۱۶/۳	۳/۷۸	مقرون به صرفه نبودن تولید پیله	
۰/۷۶۱	۰/۵۰۱	۰/۶۳۱	۱۵۹	۹/۶۱	۳/۶۳	مشکلات نیروی کار	
۱/۱۵۱	۰/۹۳۶	۱/۰۴۳	۱۵۹	۱۹/۱۹۸	۴/۰۴	فضای نامناسب پرورش	
۱/۳۱۱	۱/۱۲۲	۱/۲۱۶	۱۵۹	۲۵/۴۷	۴/۲۱	سیاست‌گذاری‌های نادرست	
۰/۸۹۶	۰/۷۵۷	۰/۸۲۷	۱۵۹	۲۳/۵۱	۳/۸۲	بازاررسانی نامناسب محصول	
۰/۸۶۲	۰/۷۳۱	۰/۷۹۶	۱۵۹	۲۴/۱	۳/۷۹	مشکلات مدیریتی	
۰/۹۱۹	۰/۸۲۵	۰/۸۷۲	۱۵۹	۳۶/۷۱	۳/۸۷	عوامل بازدارنده	

۲-۲. بررسی عوامل پیش‌برنده توسعه کسب‌وکارهای نوغانداری

عوامل پیش‌برنده در توسعه نوغانداری شامل ۶ مولفه و ۲۴ شاخص به شرح زیر است. در مولفه «همکاری و مشارکت اعضای خانواده» همکاری اعضای خانواده با میانگین $4/55$ و نقش فعال زنان در صنعت نوغانداری با $4/45$ مهمترین عامل توسعه پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم عنوان شده است. در مولفه «تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم» وجود وام‌های بلندمدت و کارآفرینی با میانگین $4/55$ و پایین بودن هزینه راه‌اندازی با $4/23$ مهمترین عامل توسعه پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم عنوان شده است. در مولفه «پیشینه بالای نوغانداری» تبدیل نوغانداری به یکی از فعالیت‌های رایج روستا با میانگین $4/08$ و در مولفه «برخورداری از ظرفیت‌های محلی» امکان کشت درخت توت در اغلب شرایط خاکی و توپوگرافی و اقلیمی با میانگین $4/1$ مهمترین عامل عنوان شده است. در مولفه «افزایش فرصت‌های شغلی» امکان فعالیت برای روستاییان فاقد امکانات در کشاورزی و دامپروری با میانگین $3/98$ و در مولفه «مزیت‌های اشتغال به فعالیت نوغانداری» کوتاه بودن دوره بازگشت سود با میانگین $4/41$ مهمترین عامل توسعه پیش روی پرورش دهندگان کرم ابریشم عنوان شده است. به منظور بررسی برانزندی شاخص‌ها از آزمون کای اسکوئر (Chi-Square or χ^2) استفاده شده است. مطابق جدول میزان معناداری برای تمام شاخص‌ها کمتر از $0/01$ ($Sig=0/00$) بوده و نتایج قابلیت تعمیم به جامعه را دارد.

جدول ۷. عوامل پیش‌برنده توسعه کسب‌وکارهای نوغانداری

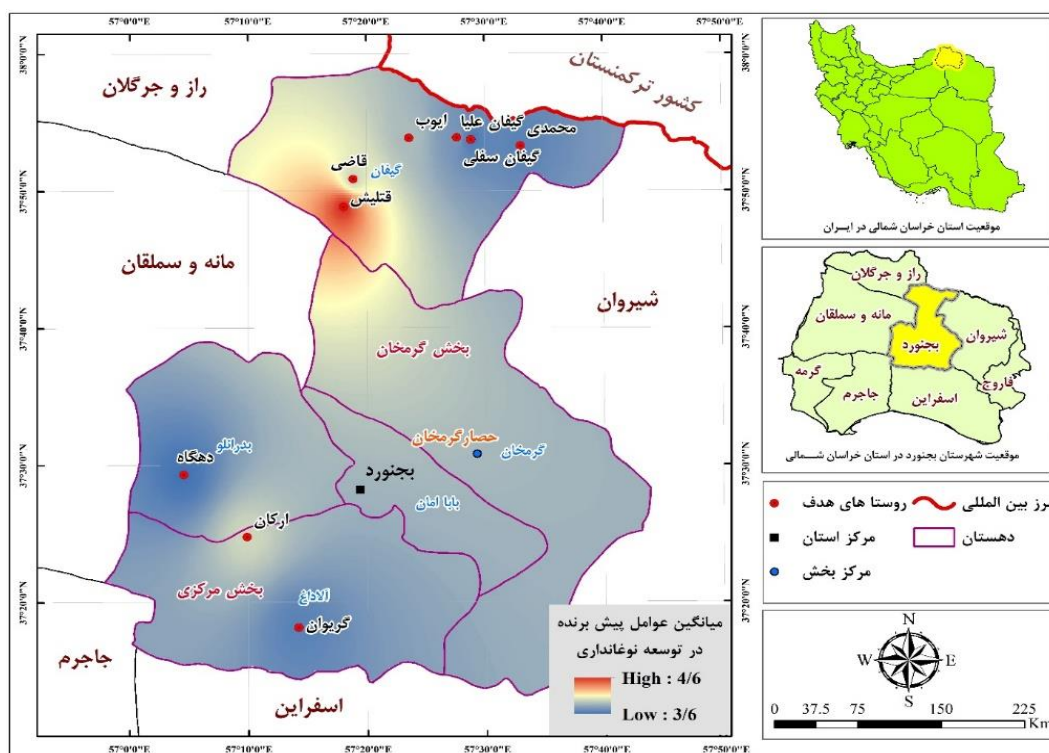
مولفه	شاخص	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	کای اسکوئر	Sig.
همکاری و مشارکت	نقش فعال زنان در صنعت نوغانداری	۶۱/۳	۲۷/۵	۸/۱	۱/۹	۱/۳	۴/۴۵	۲۰۶/۳۱	۰/۰۰
	همکاری اعضای خانواده	۶۵/۶	۲۶/۳	۶/۹	۰/۶	۰/۶	۴/۵۵	۲۴۳/۵	۰/۰۰

مولفه	شاخص	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	کای اسکور	Sig.
اعضای خانواده	تناسب کسب و کار با ویژگی‌های جسمی افراد معلول و کم‌توان و مسن خانواده	۱۲/۵	۲۱/۳	۲۸/۱	۲۵/۶	۱۲/۵	۲/۹۵	۱۶/۹۳	۰/۰۰
تسهیل در راه‌اندازی کسب و کار پرورش کرم ابریشم	ارزان و در دسترس بودن مواد اولیه	۶۳/۷	۲۲/۵	۱۱/۹	۰/۶	۱/۳	۴/۴۶	۲۱۷/۰۶	۰/۰۰
	عدم نیاز به مجوز برای راه‌اندازی	۳۹/۴	۲۹/۴	۱۶/۳	۶/۳	۸/۸	۳/۸۴	۶۳/۴۳	۰/۰۰
	عدم نیاز به ابزار و ادوات پیشرفته	۴۲/۵	۳۵/۶	۱۳/۸	۳/۱	۵	۴/۰۷	۱۰۳/۹۳	۰/۰۰
	امکان راه‌اندازی در فضاهای کوچک و داخل منزل	۲۸/۷	۳۷/۵	۱۸/۱	۸/۱	۷/۵	۳/۷۱	۵۴/۶۸	۰/۰۰
	پایین بودن هزینه راه‌اندازی	۵۳/۸	۲۹/۴	۹/۴	۱/۳	۶/۳	۴/۲۳	۱۵۰/۴۳	۰/۰۰
	وجود وام‌های بلندمدت و کارآفرینی	۶۶/۹	۲۵/۶	۵	۰/۶	۵	۱/۹	۴/۵۵	۲۵۲/۶۲
پیشینه بالای فعالیت نوغانداری	وجود پیشینه نوغانداری در منطقه	۳۳/۱	۳۶/۹	۱۶/۹	۸/۱	۵	۳/۸۵	۶۶/۶۲	۰/۰۰
برخوردار از ظرفیت‌های محلی	تبدیل نوغانداری به یکی از فعالیت‌های رایج روستا	۳۵/۶	۳۹/۴	۲۲/۵	۲/۵	۰	۴/۰۸	۵۳/۲۵	۰/۰۰
	وجود ظرفیت‌های محیطی مناسب روستا (آب و هوا، خاک، ...)	۳۴/۴	۳۵	۲۴/۴	۳/۸	۲/۵	۳/۹۵	۸۱/۶۸	۰/۰۰
	استفاده از منابع موجود محلی	۲۵	۴۰	۲۶/۹	۳/۸	۴/۴	۳/۷۷	۷۸/۴۳	۰/۰۰
	امکان کشت درخت توت در اغلب شرایط خاکی و توپوگرافی و اقلیمی	۳۸/۱	۳۸/۸	۱۸/۸	۳/۸	۰/۶	۴/۱	۱۰۵/۶۸	۰/۰۰
افزایش فرصت‌های شغلی	برخوردار از زیرساخت‌های کالبدی روستا (آب، برق، گاز)	۲۲/۵	۴۸/۱	۲۱/۹	۳/۱	۴/۴	۳/۸۱	۱۰۶/۳۷	۰/۰۰
	منطق بودن با دوره کم‌کاری کشاورزان	۳۰	۳۷/۵	۲۱/۳	۲/۵	۸/۸	۳/۷۷	۶۷/۲۵	۰/۰۰
	تنوع بخشی منابع درآمدی و ایجاد منبع درآمدی مکمل	۲۰/۶	۳۷/۵	۳۰/۶	۵	۶/۳	۳/۶۱	۶۶/۶۸	۰/۰۰
	کاهش بیکاری فصلی	۳۰	۳۳/۸	۱۸/۱	۱۰	۸/۱	۳/۶۷	۴۲/۶۸	۰/۰۰
مزیت‌های اشتغال به فعالیت نوغانداری	ایجاد فرصت‌های شغلی برای افراد بیکار یا غیر ماهر	۸/۸	۳۰	۳۸/۸	۱۵/۶	۶/۹	۳/۱۸	۶۱/۵۶	۰/۰۰
	امکان فعالیت برای روستاییان فاقد امکانات در کشاورزی و دامپروری	۳۶/۹	۳۱/۹	۲۴/۴	۶/۹	۰	۳/۹۸	۳۳/۱	۰/۰۰
	کوتاه بودن دوره بازگشت سود	۶۴/۴	۲۰/۶	۱۰/۶	۱/۳	۳/۱	۴/۴۱	۲۱۵/۵	۰/۰۰
	کم ریسک بودن نوغانداری نسبت به کشاورزی و دامپروری	۱۲/۵	۲۳/۱	۳۷/۵	۱۷/۵	۹/۴	۳/۱۱	۳۹/۳۱	۰/۰۰
فعالیت نوغانداری	انعطاف پذیر بودن حرفه نوغانداری در ساعات کاری و ایجاد تعادل بیشتر بین کار و زندگی	۱۷/۵	۳۶/۳	۳۱/۳	۸/۱	۶/۹	۳/۴۹	۵۶/۸۱	۰/۰۰
	دارا بودن حداقل مهارت و آگاهی لازم روستاییان	۲۹/۴	۵۰	۱۳/۸	۳/۱	۳/۸	۳/۹۸	۱۲۶/۰۶	۰/۰۰

در زمینه عوامل پیش‌برنده توسعه فعالیت‌های نوغانداری، روستای قتلش با میانگین ۴/۶۲ شرایط مساعدی برای پرورش کرم ابریشم دارد. در بین مولفه‌های مورد بررسی همکاری و مشارکت اعضای خانواده در روستای محمدی با میانگین ۴/۲، تسهیل در راه‌اندازی کسب و کار پرورش کرم ابریشم در روستای قتلش با میانگین ۴/۴۶، پیشینه بالای نوغانداری در روستای گیفان سفلی با میانگین ۴/۲۶، افزایش فرصت‌های شغلی در روستای گیفان سفلی با میانگین ۳/۹۴، مزیت‌های اشتغال به فعالیت نوغانداری در روستای قاضی با میانگین ۳/۹۱ و برخوردار از ظرفیت‌های محلی در روستای ارکان با میانگین ۴/۳۷ بیشتر از سایر روستاها ارزیابی شده است. به طور کلی از میان عوامل پیش‌برنده در توسعه نوغانداری، مولفه پایین بودن هزینه راه‌اندازی کسب و کار نوغانداری با میانگین ۴/۱۴ مهمترین عامل پیش‌برنده و مولفه اشتغالزایی فصلی با میانگین ۳/۶۴ آخرین عامل پیش‌برنده پرورش کرم ابریشم در بین روستاهای مورد مطالعه بوده است.

جدول ۸. میانگین عوامل پیش‌برنده در توسعه نوغانداری و مولفه‌ها به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	عوامل پیش‌برنده توسعه نوغانداری	همکاری و مشارکت اعضای خانواده	تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم	پیشینه بالای فعالیت نوغانداری	افزایش فرصت‌های شغلی	مزیت‌های اشتغال به فعالیت نوغانداری	برخورداوری از ظرفیت‌های محلی
قتلیش	۴/۶۲	۳/۹۶	۴/۴۶	۳/۹۸	۳/۷۹	۳/۸۸	۳/۸۹
گیفان علیا	۳/۷۱	۴	۳/۸۳	۴/۱۲	۳/۲۴	۳/۴۳	۴
گیفان سفلی	۳/۸۳	۳/۹۰	۳/۷۳	۴/۲۶	۳/۹۴	۳/۸۳	۳/۵۵
ایوب	۳/۹۵	۴/۱۱	۴/۰۸	۳/۹۱	۳/۶۶	۳/۷۹	۴/۲۰
محمدی	۳/۷۴	۴/۲	۴/۸	۳/۹	۳/۳۲	۳/۵۲	۳/۵۷
قاسی	۴/۰۳	۳/۸۶	۴/۳۴	۳/۹۱	۳/۹۳	۳/۹۱	۳/۹۷
گریوان	۳/۷۴	۳/۹۴	۳/۷۷	۳/۶۶	۳/۴۳	۳/۵۸	۴/۱۲
ارکان	۴/۰۴	۴/۰۸	۴/۳۷	۳/۶۲	۳/۷	۳/۸۴	۴/۳۷
دهگاه	۳/۶۹	۴/۱۴	۳/۷۸	۳/۱۴	۳/۲۲	۳/۶۷	۴/۱۰
میانگین کل	۳/۹۰	۳/۹۸	۴/۱۴	۳/۹۶	۳/۶۴	۳/۷۵	۳/۹۰

شکل ۴. نقشه تحلیل فضایی عوامل پیش‌برنده در توسعه نوغانداری در روستاهای مورد مطالعه

در ادامه نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای مولفه‌های پیش‌برنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در زمینه پرورش کرم ابریشم بررسی شد. مطابق جدول با اطمینان ۹۵ درصد و در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین میانگین‌های این شش مولفه با میانه نظری وجود دارد به طوری که میانگین همکاری و مشارکت اعضای خانواده با ۳/۵۳، تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم با ۳/۵۴، پیشینه بالای فعالیت نوغانداری با ۳/۹۶، برخورداری از ظرفیت‌های محلی با ۳/۹، افزایش فرصت‌های شغلی با ۳/۶۴، مزیت‌های اشتغال به فعالیت نوغانداری با ۳/۷۵ ارزیابی شده است. همچنین با توجه به مقدار آماره t و سطح معنی‌داری عوامل پیش‌برنده توسعه نوغانداری با میانگین ۳/۹۰ بیشتر از میانه نظری ارزیابی شده است. از میان مولفه‌های

عوامل پیش‌برنده در کسب‌وکارهای نوغانداری، تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم با میانگین ۴/۱۴ و همکاری و مشارکت اعضای خانواده در نوغانداری با میانگین ۳/۹۸ بیشترین تاثیر را در توسعه فعالیت نوغانداری در این روستاها داشته است.

جدول ۹. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای مولفه‌های پیش‌برنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در پرورش کرم ابریشم

Test Value = 3						عوامل پیش‌برنده توسعه کسب‌وکارهای کوچک مقیاس خانگی در زمینه پرورش کرم ابریشم	
ضریب اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین	Sig. (2-tailed)	df	t		میانگین
کران بالا	کران پایین						
۱/۰۷۳	۰/۹۰۵	۰/۹۸۹	۰/۰۰	۱۵۹	۲۳/۱۹۲	۳/۹۸	همکاری و مشارکت اعضای خانواده
۱/۲۴۲	۱/۰۵۳	۱/۱۴۷	۰/۰۰	۱۵۹	۲۳/۹۲۷	۴/۱۴	تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم
۱/۰۷۸	۰/۸۵۲	۰/۹۶۵	۰/۰۰	۱۵۹	۱۶/۸۴	۳/۹۶	پیشینه بالای فعالیت نوغانداری
۰/۹۹۵	۰/۸۲۳	۰/۹۰۹	۰/۰۰	۱۵۹	۲۰/۸۱	۳/۹	برخوردار از ظرفیت‌های محلی
۰/۷۵۱	۰/۵۴۰	۰/۶۴۶	۰/۰۰	۱۵۹	۱۲/۰۷	۳/۶۴	افزایش فرصت‌های شغلی
۰/۸۲۸	۰/۶۶۷	۰/۷۵۲	۰/۰۰	۱۵۹	۱۷/۴	۳/۷۵	مزیت‌های اشتغال به فعالیت نوغانداری
۰/۹۵۷	۰/۸۴۸	۰/۹۰۲	۰/۰۰	۱۵۹	۳۲/۵۵	۳/۹	عوامل پیش‌برنده

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در ایران بر اساس داده‌های آماری سال ۱۳۹۵، حدود ۱۹ هزار خانوار روستایی به طور مستقیم در زمینه پرورش کرم ابریشم به عنوان یک شغل فرعی و کوچک مقیاس اشتغال دارند، با این وجود در سال‌های اخیر فعالیت پرورش کرم ابریشم در ایران و در استان خراسان شمالی با کاهش و رکود نسبی مواجه شده است. در حال حاضر به دلیل برخی از موانع و مشکلات، تولید ابریشم در ایران همانند برخی دیگر از زیربخش‌های کشاورزی به چالش کشیده است. در این مطالعه تعداد ۴۳ شاخص ذیل ۱۰ مولفه به عنوان عوامل بازدارنده و تعداد ۲۳ شاخص ذیل ۶ مولفه به عنوان عوامل پیش‌برنده توسعه کسب‌وکارهای نوغانداری در روستاهای شهرستان بجنورد شناسایی و مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد مهمترین عامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای نوغانداری «کیفیت پایین تخم» با میانگین ۴/۴۸ است. اکثر نوغانداران این عامل را مشکلی جدی در زمینه توسعه نوغانداری عنوان نمودند چرا که به دلیل کیفیت پایین تخم‌های توزیعی (عمدتاً وارداتی) بازدهی پيله کاهش یافته و سوددهی نوغاندار را پایین می‌آورد. نتایج این بخش با تحقیقات معتمد، کاوسی کلاشمی و راهی ماسوله (۱۳۹۶)، از آن جهت که به بررسی تاثیر برنامه حمایتی دولت پرداخته شده و در نهایت بیان می‌دارد که حمایت دولت از پخش تخم باکیفیت می‌تواند بر افزایش راندمان کار تاثیرگذار باشد، همخوانی دارد. همچنین با تحقیقات کاوسی کلاشمی و همکاران (۱۳۹۷) که بیان می‌دارد میزان رضایت‌مندی بهره‌بردار از عملکرد تخم نوغان توزیع شده اثرگذاری بیشتری بر مشارکت نوغانداران استان گیلان در توسعه زنجیره ارزش محصولات نوغانداری دارد، همسو است. نیز با نتایج دودمانی (۱۹۹۷) نیز که در مطالعات خود مشکلات شرکت‌های پرورش کرم ابریشم در منطقه کارناتاکا را عدم دسترسی به تخم‌های سالم و عاری از بیماری عنوان کرده است، شباهت دارد. همچنین با نتایج احمد و شامی (۲۰۱۲) در تجزیه و تحلیل ساختار تولید و بهره‌وری پرورش کرم ابریشم در پنجاب پاکستان، که یکی از مشکلات فعالیت‌کنندگان این صنعت را استفاده از تخم کرم بی‌کیفیت مطرح نموده اند همسو است.

اما مهمترین عامل پیش‌برنده در توسعه نوغانداری مولفه «تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار پرورش کرم ابریشم» عنوان گردید. از آنجا که روستاییان به دلیل آسیب‌پذیری بیشتر و پایین بودن روحیه ریسک‌پذیری در ایجاد فرصت‌های جدید و راه‌اندازی مشاغل، ترس از دست دادن سرمایه اولیه خود را دارند، لذا مهمترین عامل پیش‌برنده ای که در توسعه نوغانداری تاکید داشته‌اند هزینه پایین راه‌اندازی این کسب‌وکار می‌باشد. زیرا در صورت شکست متحمل خسارت‌های جبران‌ناپذیر نخواهند شد. این یافته با تحقیقات شکرگزار (۱۳۹۶) که به بررسی تحلیلی ارزش اقتصادی پرورش کرم ابریشم و نقش آن در اشتغال پایدار روستایی پرداخته و و حجم اندک سرمایه‌گذاری در این صنعت را مورد بررسی قرار داده است، همخوانی دارد. همچنین با نتایج تحقیق دوانگان (۲۰۱۳) از آن جهت که یکی از پتانسیل‌های پرورش کرم ابریشم را سرمایه‌گذاری اندک با دوره بازدهی کوتاه‌مدت و سود بسیار معرفی کرده

است، همسو است. بنابراین، در شهرستان بجنورد با توجه به اقلیم و شرایط مناسبی که حکمفرما است می‌توان زمینه‌های مناسبی را برای فراهم‌نمودن و گسترش امکانات لازم برای پرورش کرم ابریشم به عنوان یک کسب‌وکار کوچک مقیاس در نظر گرفت که این امر مستلزم شناخت دقیق و علمی این کسب‌وکار و برنامه‌ریزی برای انجام هرچه بهتر آن است.

در مجموع، با توجه به اهمیت نوغانداری در ایجاد اشتغال و درآمدزایی در بین اقشار فقیر جامعه‌ی روستایی، محققان مختلفی تلاش کردند که راهکارهایی جهت توسعه نوغانداری ارائه نمایند. راهکارهایی همچون کاشت درخت توت اصلاح شده، انجام پروژه‌های اصلاح نژاد کرم ابریشم، تاسیس موسسات هماهنگ‌کننده‌ی فعالیت‌های نوغانداری، انتخاب نقاط مناسب برای توسعه‌ی نوغانداری، انجام فعالیت‌های ترویجی و آموزشی مختلف، انتقال یافته‌های نوین و ایجاد نگهداری بانک ژن تخم نوغان، اشاعه نوآوری‌ها، کاهش هزینه پرورش و بهبود کیفیت تولید ارائه شده است (معتمد و قربانی پیرعلدهی، ۱۴۰۰: ۱۳). بدون تردید اتخاذ سیاست‌های حمایتی دولتی در اشکال گوناگون و به‌کارگیری راهکارهای متناسب با این سیاست‌ها می‌تواند ضمن حفظ شرایط فعلی به احیاء و توسعه این فعالیت قدیمی کمک شایانی بنماید. پیشنهادهای مطالعه حاضر با توجه به یافته‌های تحقیق و امعان نظر به پیشنهادهای نوغانداران و دهیاران شهرستان بجنورد به شرح ذیل ارائه می‌شود.

تامین مواد اولیه فعالیت نوغانداری: اغلب نوغانداران توزیع تخم رایگان و باکیفیت را پیشنهاد کردند. همچنین توزیع نهال توت رایگان و اصلاح شده توسط جهاد کشاورزی که برگ آن از کیفیت مطلوبی به لحاظ میزان رطوبت، پروتئین، ضخامت و .. برخوردار باشد و اتخاذ سازکارهایی جهت در اختیار قراردادن برگ مورد نیاز نوغانداران مانند توزیع برگ یارانه‌ای، اجاره زمین برای ایجاد توتستان به نوغانداران فاقد زمین و جلوگیری از قطع درختان توت توسط سودجویان خوب. با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از تخم توزیعی از کشور چین است، تهیه تخم بومی مقاوم به شرایط اقلیمی کشور ضروری است زیرا در تخم‌های وارداتی کرم‌ها بعد از بیرون آمدن از تخم، کیفیت مناسبی ندارند و زمانی که باید تبدیل به پيله شوند کم‌کم تغییر رنگ داده و از بین می‌روند که باعث هدررفتن زحمات یک ماهه نوغانداران می‌شود. همچنین در اختیار قرار دادن ابزارآلات پرورش مانند قفسه‌های پرورش، دستگاه رطوبت سنج، تنظیم بخار، دما و ... برای نوغانداران با شرایط معقول پیشنهاد می‌شود.

بهبود بازاری رسانی: ایجاد مراکز پيله خشک‌کنی در روستا به کاهش عرضه پيله تر در زمان برداشت و افزایش سود نوغاندار کمک می‌کند، نیز ایجاد مراکز ثابت جهت خرید تضمینی پيله‌های تر در روستاها و خرید بدون واسطه و بر اساس نرخ واقعی بازار و متناسب با تورم و به صورت مستقیم توسط جهاد از نوغانداران به حذف واسطه‌ها کمک می‌کند و در افزایش صادرات فرآورده‌های ابریشم و ارزآوری برای کشور تاثیرگذار است. متأسفانه با وجود افزایش نرخ تورم سالانه، قیمت پيله رشد متناسبی نداشته و این امر باعث کاهش سود و درآمد نوغانداران و در نهایت دلسرد شدن آنان گشته است.

تکمیل زنجیره ارزش نوغانداری: به دلیل اینکه در هیچ یک از روستاهای مورد بررسی تجهیزات پيله خشک‌کنی وجود ندارد، نوغانداران با مشکلات عدیده‌ای در زمان فروش پيله مواجه می‌شوند چرا که پيله تر تولیدی فقط تا زمان مشخصی امکان نگهداری دارد و اگر از زمان آن بگذرد وزن پيله کاهش یافته و به مرور تغییر رنگ داده و تبدیل به پروانه می‌شوند. به همین دلیل به محض برداشت، پيله‌ها باید در فاصله زمانی کوتاه به فروش برسند. لذا در وهله اول تقویت زنجیره ارزش از طریق ایجاد صنایع تبدیلی پيله خشک‌کنی ضروری است. در این صورت هم وزن پيله کمتر خواهد شد و حمل و نقل آن آسانتر است و هم نوغاندار بابت بازشدن پيله‌ها نگرانی ندارد. در مراحل بعدی ایجاد صنایع تبدیلی پيله به نخ (کارگاه ریسندگی)، پارچه بافی و بافت فرش دست‌بافت ضروری است. همچنین ارائه تسهیلات خرید دستگاه‌های فراوری پيله تر به دهیارها و نوغانداران عمده، برگزاری کلاس‌های آموزشی در رابطه با آموزش فراوری پيله، ایجاد کارگاه‌های تولیدی محصولات ابریشمی مانند البسه، فرش، تابلو، جوراب و ... در سطح روستاها یا دهستان‌ها در این زمینه موثر است.

افزایش سود و درآمد حاصل از نوغانداری: توزیع تخم با کیفیت جهت به نتیجه رسیدن عملیات پرورش، ایجاد تعاونی‌ها و تشکل نوغانداران، بررسی و رفع مشکلات نوغانداران در زمینه آفات و بیماری‌های کرم ابریشم توسط کارشناسان خبره، ارائه وام‌های کارآفرینی و بلندمدت و کم‌بهره، تشویق نوغانداران به پرورش چند بار در سال، ایجاد تشکل نوغانداران، بهبود سازوکارهای بیمه، توزیع تخم در زمان مناسب و متناسب با آب و هوای روستا چنانچه دما مناسب نباشد و توزیع تخم صورت گیرد، تخم باز

نمی‌شود و یا بازدهی مناسبی ندارد. حضور موثر کارشناسان جهاد کشاورزی در فصل نوغانداری در بین نوغانداران و ارائه خدمات پشتیبانی لازم به نوغانداران.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل آماری، تفسیر، نگارش پیش‌نویس.
نویسنده دوم: طراحی تحقیق، نظارت، بررسی و ویرایش.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

حمایت مالی این پژوهش توسط دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد و در قالب پژوهش پایان‌نامه دانشجویی نویسنده اول انجام شده است.

سپاسگزاری

نگارندگان بر خود لازم/فرض می‌دانند از کلیه نوغانداران شهرستان بجنورد که در تکمیل پژوهش همکاری نمودند، سپاسگزاری نمایند.

منابع

- ابراهیمی، فرید؛ و سلیمانی، غلامرضا (۱۳۹۵). برنامه‌ها و اقدامات کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه به منظور توسعه بازار بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط، مطالعات مدیریت و کارآفرینی، ۲(۳)، ۱۴۰-۱۳۳.
- اعتباری جیرسرای، یلدا؛ دادرس، حسن؛ دوستدار، ریحانه؛ و پوررحمت، فروغ (۱۳۹۵). نگرشی بر وضعیت موجود مسایل مختلف نوغانداری در ایران، دومین کنفرانس بین‌المللی ایده‌های نوین در کشاورزی، محیط زیست و گردشگری، ۱۰ خرداد، ۱۳۹۵، اردیبل، ۲۹-۴۳.
- حسینی مقدم، سید حسین (۱۳۹۲). اصول پرورش کرم/بریشم، انتشارات دانشگاه گیلان، چاپ اول، گیلان.
- دادرخانی، فضیله؛ رضوانی، محمدرضا؛ ایمنی قشلاق، سیاوش؛ و بوذرجمهری، خدیجه (۱۳۹۰). تحلیل نقش گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستاهای کندوان و اسکندان شهرستان اسکو)، پژوهشهای جغرافیایی انسانی، ۴۳ (۸۷)، ۱۶۹-۱۹۵.
- سیدجوادین، سیدرضا؛ حسنقلی، طهمورث؛ و محمدی، حمیدرضا (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی فعالیت بنگاه‌های کسب‌وکار کوچک تهران بر اساس نیازهای مشتری، نشریه کار و جامعه، شماره ۱۲۹، ۲۰-۳۵.
- شکرگزار قاضی محله، عبدالله (۱۳۹۶). تاریخچه صنعت ابریشم در ایران با تکیه بر جاده ابریشم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم اجتماعی، تهران.
- شیدا دوست، وحید (۱۴۰۰). تحلیل شبکه کنشگران نوغانداری با رویکرد توسعه‌ی صنعت نوغانداری در استان گیلان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده علوم کشاورزی.
- صورتی، رضا؛ بیژن‌نیا، علیرضا؛ مواج‌پور، معین‌الدین؛ خیرخواه، یوسف؛ بیابانی، محمدرضا؛ مرآت، افسانه؛ و فریور، بیژن (۱۳۹۶). راهنمای نوغانداری، نشر آموزش کشاورزی، چاپ اول، تهران.
- صیداوی، علیرضا؛ و بیژن‌نیا، عیضا (۱۳۸۳). نوغانداری، پیشینه و وضعیت کنونی در جهان، ماهنامه سنبه شماره‌های ۱۳۶، ۱۳۷.
- عابدی پریجایی، عبدالله؛ معتمد، محمد کریم؛ و کاوسی کلاشمی، محمد (۱۳۹۵). بررسی بهره‌وری کل عوامل تولید و عوامل موثر بر آن در واحدهای پرورش کرم ابریشم استان مازندران، نشریه تحقیقات تولیدات دامی، ۵(۱)، ۹۶-۸۹.

- فلاح، محمدرضا (۱۳۹۷)، شناسایی پیشران‌های موثر در توسعه کسب‌وکارهای بسیار کوچک (میکرو) در بخش مشاغل خانگی روستایی، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات بازاریابی نوین، ۸ (۳)، ۱۱۹-۱۴۰.
- قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی (۱۳۸۹). ماهنامه کار و جامعه، شماره ۱۱۸-۱۱۹، ۲۰-۱۸.
- کاوسی کلاشمی، محمد؛ حسینی مقدم، سیدحسین؛ فرزانه، مجید؛ و راهی ماسوله، محمدرضا (۱۳۹۷). عوامل اثرگذار بر مشارکت نوغانداران استان گیلان در توسعه زنجیره ارزش محصولات نوغانداری. تحقیقات تولیدات دامی. ۷ (۳)، ۹۹-۸۹.
- کریمی، سید محمد (۱۳۹۲). تبیین و تحلیل نقش تسهیل‌گری بیمه در سبب عوامل موثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد، (شاهد تجربی: کسب‌وکارهای خرد تحت پوشش صندوق مهر امام رضا (ع))، پایان‌نامه دوره دکتری، مدیریت، گرایش تولید و عملیات، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه مازندران.
- گلابی، امیرمحمد؛ خدادحسینی، حمید؛ یداللهی، جهانگیر؛ و رضوانی، مهران (۱۳۹۰). مفهوم‌پردازی نقش فرد کارآفرین در بازاریابی کسب‌وکارهای خانگی محور، مجله مدیریت بازاریابی، ۱۱ (۶)، ۶۳-۸۴.
- مالکی، سمیه (۱۳۹۶). پیشران‌های توسعه کارآفرینی در کسب‌وکارهای کوچک خانگی و متوسط زاهدان (مشاغل خانگی زنان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- محبوبی، محمدرضا؛ و امدادی، افروز (۱۳۹۴). عوامل بازدارنده توسعه کسب‌وکارهای پرورش کرم ابریشم در نواحی روستایی شهرستان صومعه سرا، فصلنامه روستا و توسعه، ۴ (۱۸)، ۱۳۱-۱۱۱.
- معتمد، محمد کریم؛ کاوسی کلاشمی، محمد؛ و راهی ماسوله، محمدرضا (۱۳۹۶). بررسی اثر سیاست‌های حمایتی دولت بر سامانه تولید پپله تر ابریشم استان گیلان. نشریه تحقیقات تولیدات دامی. ۱۶ (۱)، ۱۵۱-۱۳۹.
- معماریان، حمیدرضا؛ و برادران نصیری، مهران (۱۳۹۱). بررسی وضعیت تولید ابریشم، گزارش ۱۲۵۶۵، دفتر مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- مولایی هنجین، نصراله؛ و قماش پسند، محمدتقی (۱۳۹۶). تحلیلی پیرامون نابودی صنعت کرم ابریشم و اثرات و پیامدهای آن بر تغییر کاربری اراضی روستاهای بخش مرکزی شهرستان لاهیجان در دهه اخیر، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. ۹ (۴)، ۲۳۶-۲۲۰.
- میرانی، رضا؛ و مهدی‌پور، فریده (۱۳۹۶). بررسی زیرساخت‌های مناسب جهت راه اندازی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط (مورد مطالعه: شهرهای مرزی استان خوزستان)، ماهنامه کار و جامعه، شماره ۲۱۰، ۱۲-۳۵.
- یعقوبی فرانی، احمد؛ وحدت مودب، هاجر؛ و لطیفی، سمیه (۱۳۹۲). شناسایی بازدارنده‌های گرایش زنان روستایی به مشاغل خانگی (مورد مطالعه: بخش سردرود شهرستان رزن)، نشریه زن در توسعه و سیاست، ۱۱ (۱۴)، ۵۷۴-۵۶۰.

References

- Abedi Parijaei, A., Motamed, M. K. & Kavooosi Kalashami, M. (2016). Investigating the Productivity of Total Production Factors and Factors Affecting it in Sericulture of Mazandaran Province. *Animal Production Research*, 5(1), 89-96. [in Persian]
- Ahmad, M., & Shami, T. K. (2012). Production Structure and Technical Efficiency Analysis of Sericulture in Pakistani Punjab. *Journal of Rural Development*, 9 (2), 15-31.
- Ahsan, M. M. (2000). Sericulture Status and Technologies for Cold and Temperate Conditions in India. Natl. Conf. Stra. Seri. Res. Dev, 16-18 November, CSR&TI, Mysore, 41-45
- Alizanoun, A. H. & Fouad, A. (2011). Enhancing the Production of Natural silk in Sharkia Agricultural Cooperatives, Partnership in Development Research, *Research Briefs*, No. 49. Available on: http://www1.aucegypt.edu/src/pdr/Research_Briefs/049_Abdel_Hameed_Zanoun.pdf.
- Anitha, R. (2011), Indian Silk Industry in the Global Scenario. *International Journal of Multidisciplinary Management Studies*, 1(3), 100-110.
- Campin, S., Barraket, J. & Luke, B. (2013). Micro-business Community Responsibility in Australia: Approaches, Motivations and Barriers. *Journal of Business Ethics*, 115(3), 489-513.
- Chandrappa, D., Ramakrishna, N. & Sannappa, B. (2013). Self-employment in Sericulture Through Cooperative Chawki Rearing Centers- an Economic Analysis. *International Journal of Advanced Biological Research*, 3(1), 128-130.
- Chowdhury, N. (2019). Socio-economic Problems of Muga Silk Weavers of Sualkuchi Silk Industry. *International Journal of Scientific and Technology Research* 8(9), 595-601.
- Crosby, N., Hughes, C. & Murdoch, S. (2006). Flexible Property Leasing and the Small Business Tenant. *Journal of Property Research*, 23(2), 163-188.
- Dadvar- Khani, F., Rezvani, M. R., Imeni Gheshlagh, S. & Bozarjemehry, K. (2011). Analyze the Role of Tourism in the Development of Rural Youth Entrepreneurship (The Case Study: Knadovan Village, Osku Province). *Human Geography Research*, 43(4), 169-196. [in Persian]
- Dewangan, S.K. (2013). Livelihood Opportunities Through Sericulture a Model of Gharghoda Tribal Block, Raigarh Dist. *American Journal of Environmental Science*, 9 (4), 343-347.
- Dodamani, M. T., Mundinamani, S. M., & Hiremath, G. K. (1997). Problems of Sericulture Enterprises in Gulbarga District, Karnataka. *Karnataka Journal of Agricultural Science*, 10(4), 1128-1131.
- Dyt, R. & Halabi, A. K. (2007). Empirical Evidence Examining the Accounting Information Systems and Accounting Reports of Small and Micro Business in Australia. *Small Enterprise Research*, 15(2), 1-9.
- Ebrahimi, F. & Suleimani, G. (2016). Programs and actions of developed and developing countries for the development of markets for small and medium-sized enterprises, *Management and Entrepreneurship Studies*, 2(3), 133-140. (in Persian)
- Etebari J. S, Y., Dadras, H., Doustdar, R. & Pourrahmat, F. (2016). An Overview of the Current Situation of Various Issues of Sericulture in Iran, *The Second International Conference on Innovative Ideas in Agriculture, Environment, and Tourism*, June 10, 1395, Ardabil, 29-43. (in Persian)
- Evans, N., Lasen, M. & Tsey, K. (2015). *A Systematic Review of Rural Development Research: Characteristics, Design Quality and Engagement with Sustainability*. Springer-Briefs in Public Health, London.
- Fallah, M. R. (2018). Identifying Drivers Affecting Micro-Business Development in Rural Home Business, *Modern Marketing Research Quarterly*, 8(3), 119-140. [in Persian]
- Forecast of Production of 1800 tons of Silk Cocoons in the Country. (2023). <https://www.isna.ir/news/1402022616707/>. [in Persian]
- Gao, Sh. (2011). On Sustainable Development of Sericulture Industry: an Empirical Study on Pengan County of Sichuan Province. *International Journal of Business and Management*, 6(3), 216-220.
- Gibosen, J. & Olivia, S. (2009). The Effect of Infrastructure Access and Quality on Non-farm Enterprises in Rural Indonesia, *Journal of World Development*, 12, 28-36.
- Golabi, A.M., Khodadad Hosseini, H., Yaldai, J. & Rezvani, M. (2011). Conceptualizing Entrepreneur's Individual Role in Home Based Business Marketing, *Journal of Marketing Management*, 6(11), 63-84. [in Persian]

- Haggblade, S., Hazell, P., & Reardon, T. (2009). *Transforming the Rural Nonfarm Economy: Opportunities and Threats in the Developing World*, World Bank and International Food Policy Research Institute Project (IFPRI), Johns Hopkins University Press.
- Hosseini Moghadam, S. H. (2013). *Principles of Silk Worm Rearing*, University of Guilan Publications, First Edition. [in Persian]
- Islam, M. N., Mili, S. A. & Hasan, S. M. N. (2010). Problems and Prospects of Silk Industry in Bangladesh. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 1(1), 29-36.
- Kakoti, R. K. (2012). Sericulture as Well as Ericulture as a Source of Employment and Income, IJCAES Special Issue on Basic, *Applied & Social Sciences*, 2, 370-372.
- Karimi, S. M. (2013). *Explanation and Analysis of the Role of Insurance Facilitation in the Basket of Effective Factors on the Sustainability of Small Businesses (Case study: Small Businesses Covered by the Mehre Imam Reza (AS) Fund)*, Ph.D. thesis, Management, Production and Operations Management, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Mazandaran University. [in Persian]
- Kasi, E. (2013). Role of Women in Sericulture and Community Development: A Study from a South Indian Village, *SAGE Open*, 3(3), p 21582440135. <https://doi.org/10.1177/2158244013502984>.
- Kavoosi-Kalashami, M., Hossieni Moghaddam, S. H., Farzaneh, M. & Rahi, M. R. (2018). Factors Influencing the Participation of Guilan Province Sericulturists in Developing Value Chain for Sericulture Products. *Animal Production Research*, 7(3), 89-99. [in Persian]
- Kumaresan, P., Srinivasa, G. & Vijaya Prakash, N. B. (2005). Productivity and Profitability in Rainfed Sericulture: A Study in the District of Chamaraja Nagar in Karnatak. *Journal of Agricultural Economics Research Review*, 18, 91-102.
- Mahboobi, M. & Emdadi, A. (2016). Factors Deterring the Development of Sericulture Enterprises in Rural Areas of Somehsara County of Iran. *Village and Development*, 18(4), 111-131. [in Persian]
- Maleki, S. (2017). *Drivers of Entrepreneurship Development in Small and Medium Home Businesses in Zahedan (Women's Home Businesses)*, Master's Thesis in Entrepreneurship Management, University of Sistan and Baluchestan. [in Persian]
- Malik, M. S., Kaushal, P. & Sah, R. B. (2008). *Socioeconomic Upliftment of Tribal Communities in Jharkhand Through Agroforestry Based Farming System*. Birsa Agril. University, Ranchi.
- Mamarian, H.R. & Nasiri Brothers, M. (2012). Study of the Status of Silk Production. Report 12565, Office of Infrastructure Studies (Agriculture Group), Islamic Consultative Assembly Research Center. [in Persian]
- Mattare, M., Monahan, M. & Shah, A. (2010). Navigating Turbulent Times and Looking into the Future: What Do Micro-Entrepreneurs Have to Say? *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 5(1), 79-94.
- Mirani, R. & Mahdipour, F. (2017). Examination of Suitable Infrastructures for Launching Small and Medium Businesses (Case Study: Border Cities of Khuzestan Province). *Work and Society Monthly*, No. 210, 12-35. [in Persian]
- Motamed, M. K., Kavoosi-Kalashami, M. & Rahi, M. R. (2017). The Study of Government's Supportive Policies' Impact on Silk Cocoon Production System in Guilan Province. *Animal Production Research*, 6(1), 139-151. [in Persian]
- Moulaei Heshjin, N. & Ghomash Pasand, M. T. (2017). An Analysis of the Destruction of the Silk Industry and its Effects and Consequences on Land Use Changes in the Villages of the Central Part of Lahijan in Recent Decades, *New Perspectives in Human Geography Quarterly*, 9(4), 236-220. [in Persian]
- Newbery, R. & Bosworth, G. (2010). Home-based Business Sectors in the Rural Economy. *Society and Business Review*, 5 (2), 183- 197.
- Ongori, H. & Migiro, S. O. (2010). Information and Communication Technologies Adoption in SMEs: literature Review. *Journal of Chinese Entrepreneurship*, 2(1), 93-104.
- Pierce- Lyons, R. (2009). *The Home Entrepreneur Systems Model: A Grounded Theory of Home-based Business Needs and Practices*. Ph.D. thesis, James Cook University, Queensland, Australia.

- Popescu, A. (2013). The EU Textile and Clothing Trade and Its Impact on Silk Worm Rearing Development. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*, 13(1), 309-316.
- Popescu, A., Şerban, V. & Ciocan, H. N. (2024). New Trends in the Global Silk Production in the Period 2011-2022, *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 24 (1), 775-776.
- Preuss, L. & Perschke, J. (2010). Slipstreaming the Larger Boats: Social Responsibility in Medium-sized Businesses. *Journal of Business Ethics*, 92(4), 531-551.
- Regulation and Support of Home Businesses. (2010). *Work and Society Monthly*, (118-119), 20-18. [in Persian]
- Rhodes, C. (2017). Business statistics, Briefing paper, Number 06152, <https://www.shareradio.co.uk/media/6758/analysis-of-uk-businesses-dec-18-sn06152>.
- Seydavi, A. & Beigzannia, A. (2004). Sericulture, Background and Current Situation in the World, *Sornbolah Monthly*, (136, 137). [in Persian]
- Seyyed Javadin, S.R., Hassangholi, T. & Mohammadi, H. R. (2010). Diagnosis of the Activities of Small Businesses in Tehran Based on Customer Needs, *Labor and Society Journal*, (129), 20-35. [in Persian]
- Shida Doust, V. (2021). *Network Analysis of Sericulture Actors with a Focus on the Development of the Sericulture Industry in Guilan Province*, Master's Thesis, Faculty of Agricultural Sciences, University of Guilan. [in Persian]
- Shokrgozar Ghazimahalleh, A. (2017). *The History of the Silk Industry in Iran with a Focus on the Silk Road*, Master's Thesis, Kharazmi University, Faculty of Literature and Social Sciences, Tehran. [in Persian]
- Shukia, R. (2012), Economics of Sericulture-a Study the District of Udaipur in Rajasthan, India, *Bangladesh Journal of Agricultural Research*, 37(1), 49-54.
- Silk and Sustainable Silk. (2024). Accessed on: <https://www.commonobjective.co/article/silk-andsustainable-silk>. (in Persian).
- Sourti, R., Beigzannia, A., Movajpour, M., Khirkhah, Y., Biabani, M. R., Moraat, E. & Faryour, B. (2017). *Sericulture Guide*, Agricultural Education Publishing, First Edition, Tehran. [in Persian]
- Tesfa A., Ejigu K., Yetayew A. & Assefa H. 2014. Assessment of Value Chain of Sericulture Products in Amhara Region, Ethiopia. *International Journal of Environmental Engineering and Natural Resources*, 1(2), 61-69.
- The Unemployment Rate of the Population Aged 15 and Above Decreased. (2024). <https://www.mehrnews.com/news/6114765> [in Persian]
- UN Development Program, Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development (2022). sustainable development goals 2030, <https://sdgs.un.org/goals>
- Upadhyay, A. P. & Barman, U. (2013). Identification of Problems and Formulation of Extension Strategies for Upliftment of Women Agripreneurship in Sericulture: An Exploratory Study in Garo hills of Meghalaya. *Journal of Academia and Industrial Research*, 2(6), 369-373.
- Vliamos, S. J. & Tzeremes, N. G. (2012). Factors Influencing Entrepreneurial Process and Firm Start-ups: Evidence from Central Greece. *Journal of the Knowledge Economy*, 3(3), 250-264.
- Yaghoubi Farani, A., Vahdat Moaddab, H., & Latifi, S. (2014). Identifying Inhibitions of Rural Women's Trend to Home Businesses (Case Study: Sardrod district, Razan County). *Woman in Development & Politics*, 11(4), 559-574. [in Persian]